

Christopher Ford och Lev Jurkevitch

Ukraina mellan imperium och revolution: Lev Jurkevitchs antikoloniala marxism

Maj 1916

Ur *Links International Journal of Socialist Renewal*, 29 juli 2025. Publicerades ursprungligen i *New Politics* sommaren 2025.

Översättning: Björn Erik Rosin.

Artikeln består av två delar, en inledning av Christopher Ford och ett ”öppet brev” av ukrainaren Lev Jurkevitch.

Chris Ford är sekreterare i Solidaritetskampanjen för Ukraina i Storbritannien* och är författare till böcker** och artiklar om den ukrainska arbetarrörelsens historia***, samt är redaktör för *Borotbism: A Chapter in the History of the Ukrainian Revolution* av Ivan Maistrenko (2018). Under utgivning är en bok med valda texter om ukrainsk socialdemokrati.

Om den svenska översättningen.

Vi har försvenskat stavningen av ryska/ukrainska person- och tidningsnamn, dvs försökt använda vedertagen svensk transkription, om det inte gäller hänvisningar till engelskspråkiga texter. Det gäller även mer kända artiklar/arbeten (t ex av Lenin), men har fö behållit bok- och artikeltitlarna som de anges i originalartikeln. Detta är något inkonsekvent, men dels har vi på det sättet sparat in på en hel del arbete och dessutom är det sannolikt enklare att använda de befintliga titlarna vid sökningar på Internet och på andra ställen.

Tillägg och kommentarer skrivs inom hakparenteser []

Martin F

* Se [Ukraine Solidarity Campaign: Christopher Ford](#) och <https://krytyka.com/en/authors/christoper-ford>

** Bl a ”Ukapisme – Une Gauche perdue” och ”Le marxisme anti-colonial dans la révolution ukrainienne 1917–1925” (på franska)

*** Se t ex: [1919 – Ukrainian Social Democracy at the Crossroads of the Revolution](#)

Inledning av Christopher Ford

Lev Jurkevitjs text *Ukraina och kriget* utgör helt klart den första övergripande marxistiska analysen av den ukrainska frågan.

Jurkevitj, ett länge bortglömt namn i arbetarrörelsens historia, var under sin levnad en av de främsta representanterna för ukrainsk socialdemokrati inom Andra internationalen. De som överhuvud taget stötte på hans namn gjorde det länge främst via Vladimir Lenins polemiska inlägg.* I Sovjetunionen, där Lenin dyrkades som ett helgon, avfärdades Jurkevitj som ”borgerlig nationalist” och hans texter försvann.

Jurkevitj ingår som en del av en förlorad vänster – förlorad inte bara i bemärkelsen fysiskt utrotad av stalinismens förtryck och nazisternas ockupation av Ukraina, utan också genom att det rätt bakåtsträvande attityder till den revolutionära perioden och där den marxistiska traditionen i Ukraina ringaktats.

De idéer som framförs av Jurkevitj och de ukrainska socialdemokraterna har mer än ett historiskt intresse och de utmaningar de ställdes inför är djupt relevanta också idag. Redan i inledningen av *Ukraina och kriget* konstaterade Jurkevitj att intresset för den ukrainska frågan hade varit svalt bland europeiska demokrater före 1914 och likväl skulle den spela en betydande roll i utformningen av efterkrigstidens system.

Likaså var intresset för Ukraina svalt i Väst före det ryska krig mot Ukraina som startade 2014. Därefter har det ökat påtagligt – en välkommen förändring, men som också präglas av nya former av missuppfattningar.

Vi har bevittnat återkomsten av samma reaktionära idéer som ukrainska marxister mötte under tsarväldet och som torgfördes av de Vita under inbördeskriget. Däribland att ”Stor-Ryssland”, ”Lill-Ryssland” (Ukraina) och Belarus bara är tre grenar av ett enda ryskt folk. Ryska språket och kulturen är deras gemensamma nämnare. Vidare påstås att Lill-Ryssland är en oskiljaktig del av ett enat Ryssland och att uppfattningen om en särskild ukrainsk identitet har fabricerats av utländska krafter för att försvaga Ryssland.¹

* [Se t e x Lenins artikel [Kritiska anmärkningar i den nationella frågan](#) (1913)]

¹ Anna Procyk, *Russian Nationalism and Ukraine, The Nationality Policy of the Volunteer Army during the Civil War*, Edmonton: CIUS, 1995, s 49; och Furst Alexander Wolkonsky, *The Ukraine Question: The Historic Truth Versus Separatist Propaganda*, Rom: Ditta E Armani, 1920.

Dagens ryska ledare grundar sin syn på den ukrainska frågan på dessa principer och agerar som arvtagare till och beskyddare av tsaristisk imperialism. När general Denikin 2005 begravdes på nytt i Moskva under militära hedersbetygelser var det en tydlig symbol för detta återupprättande av imperiet. Att Denikin skaffade sig västliga sponsorer i sitt krig för att åter skapa imperiet är förståeligt, att Putin utnyttjar stöd från yttersta högern är ingen överraskning. Det anmärkningsvärda är det stöd och den försonliga hållning delar av den internationella vänstern gett prov på för Rysslands krig för kolonial återerövring av Ukraina.

I den kontexten är publiceringen av Jurkevitjs analys av värde idag. Den ger ett unikt perspektiv – från en marxist i den förtryckta periferin – på de utmaningar och frågor som i vår tid åter står på dagordningen.

Lev Jurkevitj: Kortfattad biografi

Lev Jurkevitj (1883-1919), känd under pseudonymerna L Rybalka och E Nicolet, föddes i byn Krivoj – idag en del av Zjytomyr-regionen – i vad som då var det ryska Ukraina. Hans far, Josyp Jurkevitj, var ett ledande namn inom den kooperativa rörelsen och en ledande aktivist i Hromada-rörelsen, som spelade en avgörande roll i den ukrainska pånyttfödelsen på 1800-talet.

Under universitetsstudierna i Kyiv anslöt sig Lev Jurkevitj till revolutionär studentaktivism. Nitton år gammal blev han aktiv socialist och gick 1903 med i Revolutionära ukrainska partiet (RUP) efter att ha tagit del av deras tidskrift *Seljanin* [Селянин] (Bonden).²

RUP bildades 1900 och var det första ukrainska politiska partiet i det ryska imperiet. Det kom att få en avgörande roll i Ukrainas politiska liv i början av 1900-talet. Under förspelet till revolutionen 1905 växte RUP kraftigt, tidningen *Iskra* noterade att RUP:s flygblad spreds ”som snö” över hela Ukraina.³ Våren 1902 skylldes tsarväldet de omfattande strejkerna inom jordbruket på RUP:s ”revolutionära propaganda” och även RUP såg dem som ”början till den ukrainska revolutionen”.⁴

RUP var till att börja med en koalition mellan olika socialister, radikaler och nationalister, men man rörde sig snabbt mot marxismen. I det läge då Jurkevitj anslöt sig, 1903, hade man formellt anslutit sig till den internationella socialdemokratins principer.

Åren 1904-1905, mitt under rysk-japanska kriget och revolutionen, agiterade Jurkovytj på fabriker och gator i Kyiv. Tillsammans med en annan aktivist, Anastasia Grintjenko, stärkte de RUP:s kommitté i Kyiv och omvandlade den från en grupp av främst intellektuella till en som inkluderade aktiva grupper av ukrainska arbetare.⁵

Den inriktningen innebar en betydande förändring från RUP:s inriktning på landsbygden i Ukraina till att organisera städernas ukrainska arbetare, i ett läge då städerna dominerades av ryssar och icke-ukrainska minoriteter.⁶ Ukrainarna hade inte bara att hantera att ryskan var statens språk utan också gällde på arbetsmarknaden, från direktören och förmannen, med en

² L Rybalka (Lev Jurkevitj); ”Pochatok masovoyi roboty sered Kyivskikh obotnikiv”, *Nasj Holos*, n° 6-9, 1911, s 332, citerat i Volodomyr Levynskij, *Lev Jurkevitj*, Lviv: Ukrainska Sotsialistychna Biblioteka, 1927, s 6.

³ *Iskra*, n° 80, dec. 1904, cit. i George Y Boshyk, ”The Rise of Ukrainian Political Parties in Russia 1900-1907. With Special Reference to Social Democracy”, doktorsavhandling, University of Oxford, 1981, s 134, not 8.

⁴ *Haslo*, N° 3-4, 1920, citerat i Boshyk, *a.a.*, s 137.

⁵ Anastasija Grintjenko, *Shtrykhy do suspil no-politychnoyi diyal'nosti v Kyievi 1905-1907rr.*

⁶ Vladyslav Verstiuk, ”Conceptual Issues in Studying the Ukrainian Revolution”, *Journal of Ukrainian Studies*, Vol. 24, n° 1, Summer 1999, s 14.

arbetsdelning där ukrainarna stod lägre ner på samhällsstegen och där många av de tillfälligt anställda var ukrainare.⁷ Jurkevitj skrev följande om denna kampanj:

Våra möten handlade mest om klassindelningen av samhället, klasskampen, socialismen, parollerna i den ryska revolutionen, aktuella frågor, Ukrainas autonomi och principen om nationella organisationer. På grund av sin komplexitet stod de båda sista frågorna mycket i fokus för vår propagandagrupp. Arbetets nationella karaktär framgick av att vi med ukrainare enbart pratade ukrainska. Till att börja med var arbetarna lite förlägna över att använda sitt modersmål, men när vi talade det lyssnade de alltid med ett belåtet leende. Det stod klart att våra samtal väckte angenäma minnen av hemtrakten, kanske av nära och kära ... Ibland fick vi försvara ukrainskans rätt att existera som eget språk och då främst hävda att byproletariatet utgjorde den överväldigande majoriteten av arbetarna och att det för att säkra vår rörelses enhet var nödvändigt att använda majoritetsspråket, samt att bönderna bara förstod ukrainska och att det var endast genom detta medium som vi skulle kunna göra dem till revolutionärer. Och när vi väl gjort det skulle vi vinna över armén – tsarregimens främsta stöd och som främst består av bönder.⁸

Jurkevitj skulle skaffa sig visst erkännande efter att ha organiserat en strejk – inte bara bland vanliga arbetare, utan i de verkstäder där ikoner tillverkades och där arbetarna målade ikoner för det ansedda Kyiv-Petjersk Lavra.⁹ Jurkevitjs framgång skulle emellertid komma till ett visst pris då han upprepade gånger arresterades och fängslades av tsarens polis, Ochranan.¹⁰

I december 1905 deltog Jurkevitj på RUP:s andra kongress i Kyiv, där partiet antog det nya namnet Ukrainas socialdemokratiska arbetarparti (USDRP [USDAP]). Kongressen hölls på faderns egendom och fick hastigt avbrytas andra dagen efter en polisträff. Några veckor senare skedde massarresteringar, bl a av Jurkevitj som hamnade i Lukjanivka-fängelset. Kort efter att han frigivits i maj 1906 upptogs han i USDRP:s centralkommitté och efter ytterligare en tid i fängelse flydde Jurkevitj 1907, med hjälp av smugglare, ur det ryska imperiet, även om han vid flera tillfällen skulle återvända illegalt.

Trots exilen förblev Jurkevitj ett centralt namn inom socialdemokratin i Ukraina, både som organisatör och teoretiker. Hans insatser för att samordna och finansiera partiets publikationer var avgörande för USDRP:s fortsatta existens.

Vid denna tid var Ukraina delat mellan de ryska och österrikisk-ungerska imperierna där socialdemokraterna bildade separata partier i vardera regionen. 1899 bildades Ukrainas socialdemokratiska parti (USDP) i Galizien som autonomt parti inom det federala all-österrikiska socialdemokratiska partiet. 1913 verkade Jurkevitj en kort tid som parti-sekreterare för USDP i Galizien.¹¹

Åren fram till revolutionen 1917 framträdde socialdemokratin i Ukraina som den bäst sammanhållna och aktiva kraften beträffande politisk publicistisk verksamhet på ukrainska språket. USDRP hade över tjugo tidningar och tidskrifter och publicerade texter av tidens främsta socialistledare. Deras material hade stort inflytande långt utanför de egna leden.

De ukrainska socialdemokraternas insatser var av historisk betydelse genom att de strävade efter att få rörelsen i Ukraina att gå längre än rent kulturella angelägenheter rörande russi-

⁷ Andriy Ritjtyskij, "Memorandum Ukrainskoi Kumunistichnoi Partii Kongresov III Komunistychnoho Internationalu", *Nova Doba*, n° 4, 1920 i *Dokumenty Ukrainskoho Komunizmu*, New York 1962, s 45-66; Bojcun, "Approaches to the Study of the Ukrainian Revolution", *Journal of Ukrainian Studies*, Summer 1999.

⁸ *Nasj Holos*, n° 6-9, 1911, citerat i Levinskij, *Lev Jurkevitj*.

⁹ Grintjenko

¹⁰ *Nasj Holos*, n° 6-8, sid 338, citerat i Dimitro Dorosjenko, *A Istoriï Ukrainsoi Politychnoi Dumky Za Chasiv Svitovoi Viini*, Prag 1935, s 28.

¹¹ John-Paul Himka, "Young Radicals and Independent Statehood: The Idea of a Ukrainian Nation-State, 1890-1895", *Slavic Review*, Cambridge, Vol. 41, n° 2, Summer 1982, s 219-35; Oleg Zjernoklejev, *Natsional'ni sektsiï avstrijs'koyi sotsial-demokratii v Halychyni y na Bukovyni (1890-1918rr)*, Kyiv, 2000, s 113.

fieringen och sätta in den antikoloniala kampen i ett socialt perspektiv.¹² Ukrainska marxister var företrädare i såväl den tsaristiska duman som österrikiska *Reichsrat* och var aktiva internationellt med regelbundna rapporter till Andra internationalens kongresser.¹³ Jurkevitj själv deltog på internationella socialistkongresser både i Stuttgart 1907 och Köpenhamn 1910.

Jurkevitj, Mykola Porsj, Volodymyr Levinskyj, Julian Basjynskyj och Mykola Hankevitj polemiserade med sådana namn som Otto Bauer, Georgij Plechanov och Lenin i den nationella frågan. I december 1911 talade Jurkevitj på de tjeckoslovakiska socialdemokraternas partikongress och uttalade sin solidaritet med ukrainska och tjeckiska självständighetsanhängarna, som han betecknade som internationalister.¹⁴

Åren närmast första världskriget spelade Jurkevitj en viktig roll i tillkomsten av en rad av USDRP:s publikationer. En av de mest kända var *Dzvin* (Klockan), som samlade en rad olika medarbetare, bl a personer från olika flyglar inom det ryska socialdemokratiska arbetarpartiet (RSDAP). Tidningen fungerade också som plattform för debatten om den nationella frågan – inte minst mellan Jurkevitj och Lenin.

I *Nasj Holos* (Vår Röst) sammanfattade Jurkevitj sin syn på USDRP och den nationella frågan:

Roten till det hela ligger i socialdemokratins nationella passivitet. Man förkastar den uppfattning jag framförde i vår press utifrån följande tankegångar: 1) nationellt medvetande är oupplösligt kopplat till klassintressen och klassmedvetande. Detta utgör en ny form för klasskampens uttryck. 2) Proletariatet har inget fädernesland men det kan inte sakna en nationalitet som det delar med andra klasser av sitt folk. Det har därför intresse av frihet för och utveckling av nationellt liv. Denna gemenskap är formell men det socialistiska proletariatets nationella medvetande och politik går inte att särskilja från dess klassintressen, de kan heller inte jämföras med andra klassers nationella medvetande och politik. 3) Socialdemokratin i nationellt förtryckta folk måste verka för att utveckla arbetarklassens nationellt-klassmässiga medvetande för att gynna (a) dess egen utveckling och dess omvandling från en rent lantlig organisation till en allmän organisation för arbetarna i sin nation (b) att proletariatet klart utmärker sig inom den nationella sfären genom vad dess organisation och parti säger och hur de agerar (c) och i syfte att påskynda och vidga proletariatets kamp för nationell frihet.¹⁵

De ukrainska socialdemokraternas syn på den nationella frågan, deras arbete för nationell autonomi, de subjektiva krafterna i revolutionen, och karaktären hos den post-revolutionära ordningen, innebar att man skilde sig från de ryska marxisterna.¹⁶ RSDAP krävde att alla marxister i imperiet skulle underordna sig ett enda parti – deras *eget*. I linje med detta ansåg Lenin det som historiskt progressivt att arbetarna assimilerades med den ryska nationen och

¹² Mikola Porsj, *Pro Avtonomiyu Ukrainy*, Kyiv: Prosvita, 1907, s 75.

¹³ Vi får också erkänna ett separat ukrainskt socialdemokratiskt parti i Kanada som stod i förgrunden för arbetarrörelsen där. Ukrainska socialistiska organisationer var också aktiva i USA och Australien.

¹⁴ Oleg Zjerno, *Ukrainyins'ka sotsial-demokratiya v Halychyni: narys Istrii 1899-1918*, Kyiv, s 415.

¹⁵ Lev Rybalka (Jurkevitj), *Nasj Holos*, n° 6-8, 1911, citerat i Levynskyj, *a.a.*, s 360-61.

¹⁶ Den ryska socialdemokratins fientlighet gentemot ukrainsk socialism var djupt rotad. Den kan spåras tillbaka till själva starten för de bägge rörelserna på 1800-talet. Det hade faktiskt fått Engels att hamna i konflikt med Plechanov, när denne inte ville stödja Ukrainas nationella rättigheter. Denna avslöjande konflikt uppstod 1890 över Engels' artikel "Ryska tsarväldets utrikespolitik". Plechanov replikerade och kritiserade Engels för att han såg Ukraina som en nation. Engels hade kommit till uppfattningen att en positiv följd av störtandet av tsarismen skulle bli att "Lill-Ryssland [Ukraina] kommer att kunna välja sina politiska relationer fritt".

Året därpå skrev Josif (Osip) Markovitj Polinkovskijk, medlem av de ryska socialdemokraternas förbund utomlands och anhängare till gruppen Arbetets frigörelse, *O Bezvykhodnosti (krainskago Sotsializma v Rossii* (Ukrainsk socialism dödfödd). Där framställdes Rysslands erövring av Ukraina som ekonomiskt nödvändigt och den ukrainska rörelsen som utopisk utan historiskt berättigande.

vägrade att ifrågasätta sammanhållningen av det ryska imperiet.¹⁷ De ukrainska marxisterna betraktade däremot den nationella frågan som en del av socialdemokratins omedelbara minimiprogram och ansåg att införandet av socialism skulle leda till att nationer och nationell kultur blomstrade.

Det fanns, skrev Jurkevitj, en progressiv sida av de nationella rörelserna, ”en kreativ och kulturell energi hos olika klasser utifrån deras specifika sociala intressen”.¹⁸ Men marxisterna i den dominerande nationen var trångsynta, de såg bara de negativa sidorna ”av de nationella rörelserna i förtryckta nationer, på samma sätt som en kapitalist ser utvecklingen av upprorisk anda som ett resultat av några hemliga agitatorer, fientligt inställda till honom, inom arbetarrörelsen”.¹⁹

Vi kräver en sak, nämligen: vi, marxisterna i en förtryckt nation, måste ha möjlighet att **fritt och självständigt** bedriva vår sociala och nationella verksamhet.

Det kravet förefaller ytterst modest och helt i enlighet med en nations rätt till självbestämmande som alla marxister erkänner.

Ändå förvägras vi i praktiken denna rätt då man inte låter oss upprätta organisationer anpassade till våra nationella och politiska mål.²⁰

Erfarenheten hade visat behovet av federativa former för arbetarnas internationella enande.

Federalismens princip, som vi marxister i Ukraina ser som grunden för vår enhet med de storryska marxisterna, bygger enligt vår uppfattning på hela den internationella arbetarrörelsens historia.²¹

Detta förstärktes, hävdade Jurkevitj, av erfarenheterna från de Första och Andra internationala, som verkat enligt federalistiska principer.²² I en av Jurkevitjs repliker till Lenin, med titeln *Jesuitisk politik*, skrev han att ”de ryska marxisterna hade en nedlåtande och ibland rent fientlig attityd gentemot oss, ukrainska marxister, bara för att vi lägger stor vikt vid den nationella frågan och bedriver vår verksamhet i nationella former”.²³ Jurkevitj medgav att RSDAP nu var mindre likgiltigt och var splittrat, i en minoritet ”som försökte förstå karaktären hos nationella arbetarrörelser i utsugna nationer”. Medan majoriteten ”med osedvanlig fanatism och sekteristisk envishet förespråkar gamla centralistiska idéer och total intolerans mot arbetarnas nationella självorganisering”.²⁴

När första världskriget nalkades intog Jurkevitj – i likhet med de flesta av USDRP:s ledare – en bestämd hållning mot kriget. På den internationella socialistkongressen i Basel 1912 presenterade USDRP och ISDP en gemensam appell. ”När vi höjer vår röst mot kriget, mot rysk imperialism och dess skurkaktiga politik ... uppmanar vi också hela Socialistinternationalen att höja ett protestskri mot det ryska tsarväldets exempellöst kriminella politik, som kommer att leda till döden för ett stort antal folk.”²⁵

¹⁷ Det finns ingen fullständig studie av den ukrainska frågan i de debatterna. Bland de arbeten som täcker perioden finns: V Levynskyj, *L'internationale socialiste et les peuples opprimés* [Socialistinternationalen och de förtryckta folken], Wien 1920; Marko Bojunc, *The Workers' Movement and the National Question in Ukraine: 1897-1918*, Nederländerna, Brill, 2021; Roman Rosdolsky, *Engels and the 'Nonhistoric' Peoples: The National Question in the Revolution of 1848*, Glasgow: Critique Books, 1987, s 189.

¹⁸ Lev Rybalka [Jurkevitj], ”Peredmova”, Volodymyr Levynskyj, *Narys Rozvytki Ukrainskoho Rukh v Haychnya, Divine*, Kyiv, 1914.

¹⁹ Rybalka [Jurkevitj], *Peredmova*, VII.

²⁰ Rybalka [Jurkevitj], *Peredmova*, VII.

²¹ Rybalka [Jurkevitj], *Peredmova*, VII.

²² Rybalka [Jurkevitj], *Peredmova*, VII.

²³ Rybalka [Jurkevitj], ”Jezuyits'ka polityka”, *Dzvin*, n° 5, 1914, s 461.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Volodymyr Golovtjenko, ”*Samostlynoyi Ukrayiny*” *Do Soyuzu Vyzvolennya Ukrayiny: Narysy Z Istoriyi Ukrayins'koyi Sotsial-Demokratiyi Pochatku XX st.* Kyiv, 1996, s 152.

Ukrainarna hade hamnat på olika sidor i konflikten, tre miljoner i det ryska imperiet, senare tillsammans med ukrainska invandrare i Nordamerika, stred med Ententen, medan 250 000 från Galizien, Bukovina och Transkarpatien tjänade Österrike-Ungern. Bägge sidor förföljde ukrainarna. Den tsaristiska ryska regeringen lät snabbt arrestera ukrainska ledare och förbjöd deras tidningar. Inom en månad hade ryska trupper ockuperat Galizien, vidtagit anti-ukrainska åtgärder som arresteringar, bokbål, stopp för undervisning på ukrainska och tvångskonvertering till rysk-ortodox lära. Samtidigt spärrade den österrikisk-ungerska armén in 30 000 med hänvisning till pro-ryska sympatier. I Kanada internerades också tusentals ukrainska invandrare, anklagade för pro-österrikiska sympatier.²⁶

Inom den ukrainska socialdemokratin var motståndet mot kriget och stöd för ryskt ”nederlag” utbrett.²⁷ Endast en liten minoritet i ledande ställning antog en pro-rysk eller pro-österrikisk hållning, som gav sig till känna i USDP i Galizien, medan en handfull medlemmar av USDRP anslöt sig till den av Österrike sponsrade Unionen för Ukrainas befrielse (SVU).²⁸

Tillsammans med USDP-ledaren Levinskyj reste Jurkevityj till Wien och försökte där publicera ett uttalande mot kriget i den ledande socialdemokratiska tidningen *Arbeiter Zeitung*. Redaktören, Austerlitz, hotade dem med arrestering. Då han var övervakad i Wien tog Jurkevityj sin tillflykt till Genève. Med Jurkevityj som chefredaktör startades tidningen *Borotba* i Genève som det officiella organet för ”USDRP:s organisation utomlands” och fick stöd av en rad USDRP-medlemmar i exil runt om i Europa.

Borotba uttalade sin totala solidaritet med anti-krigsrörelsen i Zimmerwald och skrev: ”Framför allt ska vi inte välja sida, inte besudla vår revolutionära sak genom att ställa oss solidariska med någon av de inblandade regeringarnas krigsmål.”²⁹ De båda följande åren utsatte *Borotba* de ryska och österrikiska planerna för skoningslös kritik, samtidigt som man avslöjade Unionen för Ukrainas befrielse som ”lakej åt den [österrikiska] regeringen” och aktiv ”i den lukrativa rollen som kejsarens egna revolutionärer”.³⁰

Vid den andra anti-krigskonferensen, i Kienthal den 23 april 1916, presenterade Jurkevityj ett *Öppet brev* på franska, *Ukraina och kriget*.³¹ I en förutsägelse som skulle bekräftas genom avtalet i Brest-Litovsk 1918 tog Jurkevityj avstånd från ukrainska politiker med österrikiska sympatier. I varnande ordalag förklarade han att ”de tänt den ukrainska självständighetens facklor – för att lysa upp vägen till Kyiv åt de österrikiska arméerna”. I stället för frigörelse är ”deras mål att förse tyskarnas kapitalistiska exploatering av Ukraina med bränsle och själva värma sig därmed”.³² Jurkevityj varnade för alla illusioner om den ryska bourgeoisieens demokratiska trovärdighet, den skulle bara fortsätta politiken av imperialistisk expansion och russifiering. Jurkevityj instämde i kraven på en ny international och manade:

²⁶ Mark Von Hagen, *War in i European Borderland, Occupations and Occupation Plans in Galicia and Ukraine, 1914-1918*, Univ. of Wash9ngton Press, 2007, s 11.

²⁷ P Popov, Moskovs'ka Hrupa "Livykh" V Usdrp, (Z Politychnoho Zhyttya 1915-1917 R.R.), *Litopys Revolyutsiyi*, n° 9, 6 (33), Charkiv, 1928, s 287.

²⁸ Centralkommittén i USDRP, vald i september 1913, bestod av V Vinnytjenko, P Djatlov, M Trotskij och Jurkevityj. Trotskij intog en krigsvänlig hållning och anslöt sig till Unionen för Ukrainas befrielse (SVU), som bildades den 4 augusti 1914 i Lviv av ukrainska emigranter från det ryska imperiet, olika socialdemokrater och socialistrevolutionärer. Se Roman Rosdolsky, *Do istorii Soiuzu vyavolennia Ukrainy*, Ukrainskiyi Samostiinyk, 1 maj 1969.

²⁹ "Viyna chy revolyutsiya?", *Borotba*, n° 4, september 1915.

³⁰ *Borotba*, n° 1, februari 1915.

³¹ Rybalka [Jurkevityj], *L'Ukraine Et La Guerre*", Lettre Ouverte adressée à la 2nd conférence socialiste internationale tenue en Hollande en mai 1916 [Öppet brev till andra internationella socialistkonferensen anordnad i Holland i maj 1916], publicerat i den socialdemokratiska ukrainska tidningen *Borotba*, Lausanne 1916.

³² *Ibid.*, s 46.

Precis som Första internationalen och alla europeiska demokrater stod bakom kravet på Polens frigörelse från det ryska självhärskardömet bojar är vi förvissade om att Ukrainas frigörelse kommer att vara fältropet från Tredje internationalen och de proletära socialisterna i Europa i *deras kamp mot rysk imperialism*.³³

Jurkevitj ställde sig bakom Kienthals politik i den nationella frågan och såg den vara i överensstämmelse med USDRP:s ”princip om nationell autonomi” och kommer att ”vara ett stort stöd för oss i vår verksamhet och mot dem som, medvetet eller inte, hela tiden försöker svärta ner oss och ifrågasätta vår socialistiska trovärdighet”.³⁴

Jurkevitj fick hantera ständiga försök att misskreditera *Borotba* från grupper inom både ukrainsk och rysk socialdemokrati. I ett genmäle till *Ukraina och kriget* hade USDP i Galizien skickat ett brev till olika socialistiska partier och där uttryckt förvåning över hans åsikter. Där hävdades att Jurkevitj på grund av ”den totala uppsplittringen av Ukrainas socialdemokrati i Ryssland” agerade på egen hand och genom att motsätta sig ”ett självständigt Ukraina bara tjänade tsarismen och inte socialdemokratien eller Ukrainas folk”.³⁵

Kritiken var inte unik. I ett öppet brev året innan hade Djatlov – medlem av USDRP:s centralkommitté – avvisat sådana påståenden. Han förklarade att påståendet att ”*Borotbas* uppfattningar bara är ’Herr Rybalkas’ [Jurkevitj] personliga ståndpunkter stämmer inte med verkligheten” och slog fast att ”*Borotbas* ståndpunkter fullständigt avspeglar traditionerna inom USDRP”.³⁶

Mest framträdande i den ryska socialdemokratins försök att misskreditera Jurkevitj och USDRP var *Sotsial-Demokrata*, den tidning som utgavs av Lenins fraktion i exil och som till en början uttryckt sitt gillande av deras åsikter om kriget.³⁷ Jurkevitj upprättade vänskapliga relationer med andra strömningar inom RSDAP, bl a gruppen *Vperjod* och Leo Trotskij *Nasje Slovo*. USDRP:s grupp utomlands hade solidariserat sig med bolsjevikerna och förklarat:

Vi är eniga med bolsjevikerna om att tsarismens nederlag i dettas krig kommer att leda till en försvagning av det gamla ryska statssystemet och underlätta den kommande ryska revolutionen ... Vi sluter också upp bakom bolsjevikerna i deras bestämda kamp mot socialpatriotismen.³⁸

Trots upprepade försök av USDRP lyckades bolsjevikerna inte minska motsättningarna med dem i den nationella frågan och partiorganiseringen. Jurkevitj träffade Lenin i Genève och häpnade över hans oförstående inställning till *Borotba*. I juli 1915 anförtrorde han sig till Leo Trotskij: ”Varför? Jag har ingen aning.” Trotskij var också förbryllad och svarade, ”Jag får lov att säga att jag gillar de artiklar om Ukraina som du skickat till *Nasje Slovo*.” Men Trotskij delade inte Jurkevitjs syn på den revolutionära potentialen i ett nederlag för Ryssland

³³ *Ibid.*, s 53.

³⁴ *Borotba*, n° 7, september 1916.

³⁵ *Protizacucu Natsinalnoi sterty – za samostiinistiu i nezalezhnictu Ukrainського Narodu!* Propamiatne pis'mo Ukrainskoi Sotsialdemocraticnoi Paartii v Austrii do Sotsialistichnoho Internatsionalu. 1916.

³⁶ Pjotr Djatlov (1883-1937), ledande aktivist inom RUP och medlem av centralkommittén i USDRP. Deporterad från ryska imperiet och bosatt i Wien från 1914. Aktiv anhängare till USDRP:s grupp utomlands och *Borotba*. Skrev till Levynskij och försvarade de åsikter Jurkevitj framfört:

”Således strider ditt uttalande om att *Borotbas* åsikter bara är ”Herr Rybalkas” [Jurkevitj] personliga mot fakta ... Men du, kamrat, om någon insatt i vårt partis program och taktik, vet säkerligen att *Borotbas* åsikter är i överensstämmelse med USDRP:s historia” (Dorosjenko, s 62). Dyatlov återvände senare till Sovjet-Ukraina och arbetade vid universitetet i Charkiv. Arresterad 1933 av GPÅU och avrättad 1937 av NKVD.

³⁷ *Sotsial-Demokrat*, n° 28, 12 februari 1915.

³⁸ *Borotba*, n° 2, april 1915.

”eftersom ni då hamnar i samma position som Lenins anhängare. Vid ett hastigt påseende verkar Lenins fientliga attityd till er tidskrift vara helt oförklarlig för mig”.³⁹

Oberoende och beroende

En nyckelfråga i motsättningarna var frågan om Ukrainas självständighet i samband med kriget. Jurkevity misstrodde Lenins sätt att göra det nationella självbestämmandet till två varandra uteslutande alternativ: endera en centraliserad union med Ryssland eller fullständigt avskiljande – trots Lenins motstånd mot det senare. I en artikel i *Borotba* om betydelsen av den andra internationella socialistiska konferensen gjorde Jurkevity en kritisk bedömning av denna fråga:

Vi är inte motståndare till tanken på ett självständigt Ukraina, men frågan om vår stats självständighet kan bara avgöras när tsarväldets och den statliga ryska centralismens bojor krossats. När Ukraina återfötts och nått den samhällseliga medvetenhet som existerar exempelvis på Irland. När ukrainsk demokrati begripit hela den förfärliga reaktion som går under namnet Ryska imperiet. Men nu, när till och med det tryckta ordet på ukrainska är förbjudet, när Ukraina är berövat ens ett minimum av medborgerliga friheter och utsätts för obegränsad russifiering är enda utvägen för ukrainsk demokrati en gemensam kamp med de arbetande massorna i Ryssland mot alla svarta tsaristiska och imperialistiska krafter.

Våra ryska kamrater kan bara visa sig som sanna internationalister när deras organisation och press i Ukraina tillsammans med oss inser nödvändigheten att kämpa för vårt folks frigörelse och ständigt tillsammans med oss på ett revolutionärt sätt motsätter sig alla former av nationellt förtryck.⁴⁰

Det var också från den irländska kampen som Jurkevity hämtade inspiration. Efter Påskupproret 1916* skrev han i *Borotba*:

Den enda förslavade nation som bevarat sin värdighet i nationernas allmänna oreda i tider av modernt krig är irländarna, som organiserade en modig resning i den mest kritiska av situationer för sin förtryckare – England.⁴¹

I en jämförelse i juli 1916 mellan Irland och läget för den ukrainska rörelsen såg Jurkevity fram mot den tid då ”vår arbetarklass inte kommer att utgöra något undantag, då den kommer att skaffa sig nya och mer uppriktiga ledare, fyllda av hat mot slaveriet och som inför det ukrainska folket avskiljer sig från alla som står i nära och varaktig relation med den ryska staten”.

Lenin fortsatte sin polemik mot Jurkevity fylld av felaktigheter och invektiv när *Sotsial-Demokrata* i oktober 1916 publicerade en *Sbornik* (antologi) om den nationella frågan. Även om Lenin inte stod som författare publicerades där hans text *Den socialistiska revolutionen och nationernas självbestämmanderätt*. I januari 1917 replikerade Jurkevity med en omfattande kritik: *De ryska socialdemokraterna och den nationella frågan*.⁴²

³⁹ Dorosjenko, s 80.

⁴⁰ Rybalka [Jurkevity], ”Druha Mizhnarodna sotsialistychna konferentsiya ta yiyi znachennya, veresen”, *Borotba*, n° 7, september 1916).

* [Påskupproret inleddes på annandag påsk 1916, då 1600 upprorsmän tog kontroll över centrala Dublin. Brittiska trupper lyckades till slut slå ned upproret med brutala metoder som kostade 450 döda över 2500 sårade. Detta bidrog till att den hittills ganska positiva synen på England vände och efter några år var de flesta irländarna för frigörelse från Storbritannienden.]

⁴¹ *Borotba*, n° 7, juli 1916.

⁴² Lev Rybalka [Jurkevity], *Rosiys'ki sotsial-demokraty i natsional'ni pytannya, Suchasnist*. München 1969. Originallet hade publicerats på ryska som *Russkie Sotsialdemokrat' i i Natsional'ii Vopros*, Genève, *Borotba*, 1917. [OBS: finns i engelsk översättning: [The Russian Social Democrats and the National Question](#)]

Jurkevitj hävdade att sättet att ställa två ömsesidigt uteslutande alternativ, ”nationernas självbestämmanderätt” mot en preferens för stora stater och centralism, ”utplånar möjligheten att betrakta den nationella frågan ur ett sant internationalistiskt perspektiv”.⁴³

Utifrån denna utgångspunkt och som för att en gång för alla ställa till oreda i frågan noterar författarna till dessa ”teser” att ”kravet på fritt avskiljande från den förtryckande nationen” i själva verket ”inte alls är liktydigt med kravet på avskiljande, fragmentering eller skapande av små stater”. Av detta följer att RSDAP:s huvudorgan har ett program i den nationella frågan, som både består av *erkännande* av ”nationernas självbestämmanderätt” och samtidigt *ta avstånd* från det.⁴⁴

Jurkevitjs analys var dialektisk: ”det kapitalistiska systemet, som förtrycker nationerna återskapar och organiserar dem samtidigt”, därmed var det ”omöjligt att inte hålla med Bauer om att nationerna kommer att utvecklas fullt ut först under socialismen”, med ”sociala framsteg i en fredlig mångfald”.⁴⁵ Jurkevitj såg också problem i Lenins syn på den borgerliga demokratins möjligheter att fullbordas i Ryssland i stället för att ”framhålla den reaktionära och uppenbart imperialistiska karaktären i den ryska bourgeoisieens politik. Därmed kan det med säkerhet fastslås att den inte bara kommer att motsätta sig en försvagning av tsaristisk centralism utan tvärtom stärka den”.⁴⁶

Jurkevitjs bedömning skulle till stora delar bekräftas när Kerenskijs ultra-demokratiska republik mellan mars och november 1917 motsatte sig Ukrainas krav på nationell autonomi. Den revolutionära processens svårigheter i Ukraina mellan 1917 och 1921 skulle i tragisk form bekräfta ytterligare en av Jurkevitjs prognoser.

Angående frågan om hur de ryska arbetarna skulle reagera på en ukrainsk resning noterade Jurkevitj att Lenin i över ett decennium hade skolat dem i att förespråka en centraliserad stat och motsätta sig ”en sönderdelning av Ryssland” och öka möjligheten för att det ryska proletariatet om ”de ukrainska arbetarna, förvissade om rätten till självbestämmande, anslöt sig till resningen skulle kallas för förrädare” och gå ut i krig mot dem under hänvisning till ”frigörelse”.⁴⁷

Konflikten mellan interna krafter i Ukraina och externa krafter i Ryssland skulle hindra utvecklingen av den ukrainska revolution och konsolideringen av en ukrainsk republik skapad av interna samhällseliga krafter.

I december 1917 – samma dag som den all-ukrainska kongressen av arbetare, soldater och bönder gav sitt fulla stöd till den ukrainska folkrepubliken – startade den ryska bolsjevik-regeringen krig mot det Ukraina som leddes av en socialistisk koalitionsregering under USDRP.⁴⁸

1919 påtvingades Ukraina en andra bolsjevikregering som utlöste ett massivt uppror av stora delar av Röda armén och den röda milisen. Resningen leddes av en pro-sovjetisk del av USDRP – *Nezalezjnykyj* (De oberoende) – som krävde självständighet för Ukraina med en regering av arbetande.

När *Nezalezjnykyj* grundade Ukrainas kommunistiska parti tog de avstånd från att ”den socialistiska revolutionen under sådana förhållanden i båda fall tog sig uttryck i en ockupation

⁴³ Rybalka, *a.a.*, s 8.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*, s 24.

⁴⁶ *Ibid.*, s 11.

⁴⁷ *Ibid.*, s 19-20.

⁴⁸ Folkkommisariernas råd förklarade krig mot Centrala Radan bakom ryggen på den tillsatta Sovjetregeringen och sovjeternas centrala verkställande utskott. Det diskuterades heller inte i bolsjevikernas egen centralkommitté och de lokala bolsjevikerna i Ukraina hade inte fått veta om krigsförklaringen. Se John Keep, red., *The Debate on Soviet Power, Minutes of the All-Russian Central Executive Committee of Soviets*, Oxford, 1979, s 195-223.

under Sovjetryssland”. Bolsjevikledarna ”saknade kontakt med de arbetande massorna i Ukraina, som vände sig mot dem”. Det var nödvändigt, hävdade de, för inhemska krafter att ”ta kontroll över den socialistiska revolutionen i Ukraina och forma dess utveckling och karaktär”.⁴⁹

Arvet efter Jurkevitj

De ryska socialdemokraterna och den nationella frågan blev Jurkevitjs sista text. Efter Februarirevolutionen försökte han återvända till Ukraina via Finland och försvann en tid. Hans syster, som bodde i Moskva, hittade honom slutligen på ett finländskt fängelsesjukhus närmast medvetlös till följd av den psykos hans tyfus lett till.

Vid återkomsten till Moskva blev Jurkevitj, trots sin bräckliga hälsa, omedelbart arresterad och fängslad. I slutet av 1918 kunde hans familj ta hem honom men han var i huvudsak medvetlös fram till sin död den 24 oktober 1919. Han begravdes på Novodevitjij och skulle aldrig komma hem till Ukraina igen – minnet av honom dolt för eftervärlden. Först 1927 publicerade Levynskij minnesord i form av en broschyr på Ukrainas socialistiska bibliotek i Lviv.

Även om han blivit en bortglömd ledare för revolutionen i Ukraina stod Jurkevitj för ett betydande, om än till stora delar ouppmärksammat, bidrag till Ukrainas återfödelse mellan 1917 och 1920. Jurkevitjs bidrag var dubbelt: först under åren av reaktion efter nederlaget för revolutionen 1905 och sedan under första världskriget.

Jurkevitjs och *Borotbas* tydliga ställningstaganden fick stor betydelse för USDRP:s utveckling efter krigsutbrottet 1914. Jurkevitj hade i slutet av 1914 återskapat banden med de ledande aktivisterna inom USDRP i det ryska imperiet.⁵⁰ I december 1915 skrev Vynnytjenko till Jurkevitj att ”vi står alla på din sida ... ordet revolution är på allas läppar”.⁵¹ Under kriget hade USDRP sitt starkaste fäste i Petrograd där det fanns ett betydande inslag av ukrainare och en garnison med många ukrainska soldater. Mellan 1915 och 1917 utgav lokalavdelningen tidningen *Nasje Zjyttja* (Vårt liv). I frågan om kriget hade organisationen i Petrograd samma uppfattning som *Borotba*, med Jurkevitj som chefredaktör. Man publicerade *Borotbas* uttalanden och artiklar som därefter kunde spridas utanför staden och även i Ukraina.

I Charkiv hade USDRP i oktober 1915 börjat ge ut tidningen *Slovo*.⁵² I staden Katerinoslav (Dnipro) fortsatte USDRP verksamheten med propaganda mot kriget. I november 1915 hölls där en konferens där man avvisade Unionen för Ukrainas befrielses ståndpunkt och argumenterade för fokusera på att förbereda Ukrainas egna krafter på en revolution mot tsarismen.⁵³ Den uppfattningen stärktes av Påskupproret på Irland 1916 – som mötte starkt gensvar inom USDRP som tecken på ”att en nationell befrielsekamp mot den ’egna’ metropolen var möjlig utan någon allmän revolution i landet som helhet, vilket stärkte anhängarna till en allmän nationell kamp mot Ryssland”.⁵⁴ USDRP:s organisation i Kyiv

⁴⁹ Orghanizatsiuhoho Komitety Ukrayins’ka Komunistychna Partiya (USDRP Nezaleznyky, *Chervony Prapor*, 21 december 1919.

⁵⁰ Dorosjenko, s 83-85.

⁵¹ Vynnytjenko skrev till Jurkevitj att ”Unionen för Ukrainas befrielse har nästan inga kontakter [i Ukraina och Ryssland] och den ’ryska inriktning’ som en del gav uttryck för i början av kriget berodde bara på rädsla och försiktighet ... Jag träffade bara två ryska patrioter bland ett stort antal ukrainare jag hade tillfälle att prata med”. Dorosjenko, s 85.

⁵² USDRP:s tidning *Slovo* publicerades i ett nummer 1916 i Charkiv. Den framhöll sin ståndpunkt – att inte bara försvara arbetarnas intressen i hela Ryssland, utan att ”så tydligt som möjligt slå vakt om den nationella återfödelsens sak bland Ukrainas proletariat och i hela Ukraina”. (*Slovo*, n° 1, 1916).

⁵³ Panas Fadenko, *Isaak Mazepa, Borets’ Aa Volym Ukraylny Napysav, Nasj Slovo*, London, 1954, s 18-29.

⁵⁴ P Popov, *Moskovska Hrupa "Livykh" V Usdrp, Litopys Revoyutsiyi*, Charkiv, n° 9 6 (33) 1928, s 289.

omorganiserades och krävde ”kamp, inte mot tyskarna, utan mot våra förtryckare – regeringen och adeln”.⁵⁵

När Februarirevolutionen 1917 ledde till att tsarregimen störtades spelade man en viktig roll i den all-ryska revolutionen: revolutionens öde hängde på Izmajlovskij- och Semenivskij-regementena, där soldaterna tillhörde USDRP.⁵⁶

Störtandet av självhärskardömet ledde snart till att den ukrainska revolutionen skilde sig från den allmänna ryska revolutionen och satte som mål en nationell frigörelse genom att upprätta en ukrainsk republik. Det blev en tid av massmobilisering utan motstycke. Rörelsen bestod av ett block av medelklass, bönder, arbetare och demokratiska intellektuella med säte i Ukrainas centrala Rada (Råd). Dess blotta existens var en historisk framgång i en tid där Ukraina inte ens officiellt existerade. Det ledde till att den fientligt inställda provisoriska ryska regeringen i juli 1917 fick erkänna Radan som ”ett högre organ för att handlägga Ukrainas nationella angelägenheter”.⁵⁷ I historiska termer var det jämförbart med vad Påskupproret och den första Dáil uppnått för den irländska republiken.

USDRP var centralt i denna utveckling. Som enda politiska parti i strikt bemärkelse hade man skolade aktivister och organisatörer och dess namn – samt de ledande personerna – var kända i breda kretsar bland Ukrainas arbetare. Det ledde till att USDRP blev ledande i revolutionen och den första ukrainska regeringen 1917-18 under ledning av Vynnytjenko.⁵⁸

Jurkevitj försökte ställa arbetarklassen i ledningen för den ukrainska kampen. I *Ukraina och kriget* talar han om den ukrainska socialistiska rörelsen som betydande i ”det nationella uppvaknandet” där ”frågan om nationell frigörelse kopplades till allt som hade med proletariats frigörelse att göra”. I det perspektivet visade sig hans arbete, efter åren av reaktion efter 1905, avgörande för USDRP:s fortsatta existens.

Jurkevitjs försvar av ukrainsk självorganisering, hans organisatoriska och publicistiska insatser och hans arbete med USDRP var avgörande för att partiet skulle överleva – och slutligen för att ge det en ledande roll i Ukrainas återfödsel.

Ukrainas återfödsel – som uppnåddes trots alla de fador dess folk fått utstå – har aldrig hotats förrän nu då Ryssland åter tagit sig an rollen som Europas gendarm och planerar inte bara att suga upp Ukraina utan också andra nationer. Det är på tiden att återupptäcka Jurkevitjs förbisedda namn. Han förutsåg många senare utmaningar och ägnade stor energi åt de frågor vi ställs inför igen idag.

Lev Jurkevitj: Öppet brev om Ukraina och kriget

Till Andra Internationella Socialistkonferensen i Holland, från redaktionen för tidningen *Borotba*, [Kampen] utgiven i Genève av medlemmar av Ukrainas socialdemokratiska arbetarparti i Ryssland.⁵⁹

⁵⁵ I Kyiv-USDRP:s uttalande hette det: ”Därför måste vi gå samman så att vi efter att ha samlat kraft kan stå upp mot kriget, kämpa för våra rättigheter, för frihet, för kamp, inte mot tyskarna, utan mot våra förtryckare – regeringen och adeln ...” M Adviyenko, ”Lyutneva Revolyutsiya V Petrohradi I USDRP”, *Litopys Revolyutsiyi*, Charkiv, n° 1, 1928, s 233-34.

⁵⁶ Volodymyr Vynnytjenko, *Vidrodzhennia nastii, Kyiv-Vienna*, Vol 1, s 252.

⁵⁷ ”Declaration of the Provisional Government”, ”The Kerensky Provisional Government and the Ukrainian Central Rada”, Walter Dushnyk, *Ukrainian Quarterly*, Vol. XXIII, n° 2, Summer 1967, s 25.

⁵⁸ Vynnytjenko, s 251-53.

⁵⁹ Även om titeln på broschyren talar om den Internationella socialistkonferensen i Holland riktade sig Lev Jurkevitj till konferensen i Kienthal (även känd som andra Zimmerwald-konferensen) som ägde rum i den

Kamrater,

Den ukrainska frågan är en av de nationella frågor som europeiska demokrater hittills visat ytterst litet intresse för. De senaste åren, efter ryska revolutionen och framför allt under det pågående världskriget, har emellertid den frågan börjat få en stor inrikespolitisk betydelse i Ryssland och Österrike – och kommer utan tvekan att stå på dagordningen när Europa tar itu med att få ett slut på kriget.

Därför, kamrater, anser vår ukrainska demokratiska socialistiska grupp i Ryssland det vara dess plikt att förklara, om än kortfattat, den ukrainska frågan för er med förhoppningen att ni kommer att väga in våra åsikter i debatterna och de beslut som fattas på denna konferens.

I

Ukrainas historia är långt ifrån lycklig. Ukrainskt territorium befann sig på vägen när asiatiska folk rörde sig västerut. Långa perioder hindrade detta Ukraina att uppleva lugn och ro och kunna organisera sig fritt och landet hamnade under grannstaternas dominans. Sålunda blev det fram till 1500-talet en del av den litauiska staten och när Litauen förenades med Polen annekterades det av det senare. Det polska väldet lade en tung börda på Ukrainas folk och fick Ukraina, som under 1500- och 1600-talet hade utvidgat sitt territorium och organiserat sig militärt, att i mitten av 1600-talet göra uppror och, efter ett långt frihetskrig lett av kosackerna, frigöra sig från Polen och bilda en självständig kosackrepublik.⁶⁰ Omständigheterna tvingade likväl Ukraina – hotat av sina turkiska och polska grannar – att söka en allierad. Den hittades i den Moskovitiska staten [Moskvariket], som man var knuten till av gemensam religion, men som skilde sig genom sin ohyggliga despotism och extremt centralistiska politik.

Unionen ingicks 1654 och Ukraina llerade sig med Moskva som en fri och självständig stat med egen armé. Trots avtalet försökte Moskva omedelbart inskränka Ukrainas frihet och undertecknade ett avtal med Polen, som fick västra Ukraina (högra sidan av Dnepr) – som precis hade frigjort sig från polsk dominans. De folkliga resningarna i östra Ukraina (vänstra sidan av Dnepr) mot Moskvans despotism slogs ner med vapenmakt. Efter femtio år av strider, som slutade med den ukrainske hetmanen Ivan Mazepas omtalade ”förräderi”, han llerade sig med Sverige och besegrades av tsar Peter den stores armé, ett av de sista slagen mot ukrainsk självständighet när den autonoma militära kosackorganisationen krossades. Mot slutet av 1700-talet utplånades de sista resterna av den politiska självständigheten. Efter delningen av Polen annekterades östra Ukraina av Ryssland, förutom Galizien som tillföll Österrike. Ukraina delades upp i guvernement [*gubernia*] och krossades sedan av rysk byråkrati.

Ukrainsk kultur, som genomgått en avsevärd utveckling på 1500- och 1600-talet parallellt med polsk kultur och under inflytande av västlig civilisation och reformationen, krossades av den despotiska moskovitiska staten. Den ukrainska adeln, som under kampen mot polsk dominans gett prov på så mycket energi och frihetssträvan kunde inte stå emot rysk centralism och underkastade sig slutligen i utbyte mot adliga titlar och mark. Folket reagerade på de härskande klassernas svek mot ukrainsk frihet med en serie grymma och blodiga uppror, som

schweiziska byn Kienthal mellan den 24 och 30 april 1916. Av säkerhetsskäl hade organisatörerna av Kienthal-konferensen först skickat ut en inbjudan till en ”Andra Zimmerwald-konferens” i Holland i Internationella socialistiska utskottets *ISK-Bulletin* n° 3 av den 29 februari 1916. Först senare fick deltagarna veta att konferensen i själva verket skulle hållas i den schweiziska byn. [Red.]

⁶⁰ Kosackerna hade olika socialt och etniskt ursprung, men bestod främst av livegna som flytt förtrycket i de av Polen styrda delarna av Ukraina. De bildade självstyrande samhällen, ett av de största och mest välkända var Zaporizjjan Sitj. 1648 hade en massrevolt av kosacker och bönder under ledning av hetmanen Bohdan Chmelnytskyj (1648-57) mot det polska samväldet upprättat den ukrainska kosackstaten Hetmanatet (titeln på en vald ledare för kosackerna) som bestod av det mesta av centrala Ukraina. [Red.]

blev kända som ”*Gaidamatjtjina*” [Гайдамаччина]. Denna långa rad av folklig sociala rörelser slogs ner de sista åren av 1700-talet av det ryska imperiet, som införde livegenskap i Ukraina och därmed dömde landet till tystnad i många år.⁶¹

I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet underkastade sig Ukraina sitt öde – krossat av den ryska byråkratins tunga välde och totalt berövat sin tidigare frihet. Tidigt 1800-tal hade samtidigt frihetliga idéer från filosofi och franska revolutionen trängt in i Ukraina, där de tog sig demokratisk och slavofil form i förening med romantiska kosacktraditioner. Särskilt östra Ukraina åstadkom en rad författare som intresserat sig för historia och etnografi och som producerade ett stort antal vetenskapliga arbeten.

Men den ukrainska rörelsen skulle inte framträda på riktigt förrän i samband med den s k liberala epoken på 1860-talet, präglad av befrielsen av de livegna och en hel rad sociala reformer. Medan Polen skakades av rebelliska idéer skulle de frihetliga tendenserna komma till uttryck på annat vis i Ukraina. De härskande klasserna där, som under det polska väldet blivit starkt påverkade av den kulturen och inte på något framgångsrikt sätt skapat någon egen kultur efter befrielsen från polskt styre, russifierades snabbt efter annekteringen av Ukraina. I mitten av 1800-talet var således dessa klasser separerade från folket av en oöverstiglig kulturell barriär främmande för folket och kunde därför inte intressera sig för frågor av nationell betydelse. Följden blev att dåtidens ukrainska intellektuella, som inte kunde sprida sina idéer till de övre klasserna, tog till sig idéer av *demokratisk* karaktär. Deras nationalism, befriad från separatistiska och upproriska idéer, tog sig främst uttryck i en önskan att befria de livegna, höja deras nationella medvetenhet och ena dem.

I Ukraina hade de nationellt revolutionära tendenserna inom adeln sedan länge ebbat ut, därför tog sig den ukrainska återfödseln under andra hälften av 1800-talet form av en borgerlig rörelse. De romantiska kosacktraditionerna var inte mer än ”rester från igår”, vilket ändå hindrade ett fullständigt förborgerligande och att ett visst motstånd mot det ryska imperiet och dess regim fortlevde.

Medan det nationella medvetandet hos andra förtryckta folk som tjeckerna, eller ukrainarna i Österrike, utvecklades från den gamla adelns upproriska form till modern borgerligt demokratisk sådan samtidigt med demokratiseringen av staten var detta inte fallet med det ukrainska uppvaknandet. Där skedde uppvaknandet till en borgerlig och demokratisk form under en absolutistisk regim och skulle fastna där i ett halvsekel fram till ryska revolutionen.

Detta faktum gav den ukrainska återfödseln i Ryssland en extremt passiv och impotent prägel då den under en lång tid saknade en *fri, konstitutionell regim*, vilket är helt outhärligt för varje form av modern borgerlig och nationell rörelse.

Det är orsaken till att den ukrainska rörelsen tog sig så svaga uttryck. Den låg efter de andra folken i Österrike, som länge hade åtnjutit politisk frihet men här var vägen dit spärrad av despotisk rysk centralism.

Tsarismen i Ryssland var ständigt fientlig till den ukrainska rörelsen och använde sig av de hårdaste former av repression mot den. Det går att förklara med den roll Ukraina spelade för grundandet av det ryska imperiet. Den moskovitiska staten kunde inte omvandlas till det ryska imperiet förrän man annekterat Ukraina, som den hämtade det gamla namnet ”Rus” från.⁶²

⁶¹ B Noble, *L'Ukraine sous le protectorat russe*, Paris, 1915.

⁶² ”Kyiv Rus” eller ”Kyivriket”, öststaternas första stat, varade från 800-talet till mitten av 1200-talet under Volodymyr den Store, det blev en framstående stat i Europa och antog kristendomen 988. Det splittrades till följd av mongolernas invasion och gav upphov till tre mäktiga självständiga stater, bl a Halych-Volynien i centrala och västra delarna av dagens Ukraina. Rysk imperialism har försökt etablera en historisk kontinuitet mellan Ryssland och Kyiv-riket för att rättfärdiga sin dominans över Ukraina. Moskvariket, grundat 1147, var i

Först när den erövrat bältet med den svarta jorden i Ukraina och stränderna vid Svarta havet kunde den Moskovitiska staten, som innehade den norra delen av det egentliga Ryssland och saknade stora naturtillgångar, bli en del av internationellt ekonomiskt liv och övergå i det Ryska imperiet. Moskovitisk despotism, väl förtrogen med hur Ukraina skulle utnyttjas och dess folk splittras upp i en hård och strävsam tillvaro, var på det klara med hur de härskande klasserna i Ukraina skulle russifieras och slutligen leda till den Moskovitiska statens mål: att behandla Ukrainas folk som ett med det ryska folket.

Tillsammans med ryssarna utgjorde den ukrainska nationen en överväldigande majoritet i Ryssland och utgjorde själva stötten till storheten hos tsarism och rysk imperialism. Men om ukrainsk nationalkänsla väcktes till liv igen, skakade av sig det ryska oket och bildade en självständig enhet skulle ryssarna utgöra en minoritet på 43 procent i imperiet. Det är förståeligt att tsarismen fruktade en sådan utveckling, följaktligen var man fullständigt emot alla former av ukrainska rörelser.

Vi har redan sagt att den moderna ukrainska rörelsen började utvecklas kring 1860. Den kom då till uttryck genom fredlig strävan att organisera *folklig ukrainsk skolgång*. Vid den tiden grundades söndagsskolor i en rad städer i Ukraina, framför allt i huvudstaden Kyiv. Undervisningen sköttes främst av gymnasister, som samtidigt gav ut läroböcker på modersmålet. Men tsarismen slog omedelbart till mot detta oskyldiga uttryck för den ukrainska rörelsen. 1863 förbjöds publicering av litterära verk på ukrainska och ministern greve Petr Valujev förklarade att ”ukrainska språket existerar inte, har aldrig existerat och kommer aldrig att existera”! Året därpå stängdes söndagsskolorna. Förföljelsen demoraliserade och försvagade den unga ukrainska rörelsen. Men tsarens regering nöjde sig inte med det. Strax före kriget mot Turkiet 1876 – som fördes under tal om ”befrielse av bulgarerna” – förbjöds alla böcker och trycksaker på ukrainska i ett dekret.⁶³

Nu var den ukrainska rörelsen berövad allt tryckt material och fann fram till revolutionen alla legala möjligheter stängda, vilket skulle gälla under en period av trettio år. Märkligt nog ledde inte denna hänsynslösa attack på Ukraina till någon reaktion från de ukrainska ledarna.

Trots den ukrainska rörelsens passiva karaktär var 1860-talets intellektuella präglade av bestämda politiska ideal. Det mest kända var ”Kyrillius och Methodius Brödraskap”, grundat 1840. I ledningen för det återfanns poeten Sjevtjenko, författaren Kulitj och den berömde historikern Kostomarov. Brödraskapet, vars mål var att avskaffa livegenskapen, hade en slavofil karaktär. Den skilde sig från rysk slavofili, som alltid präglats av en centralistisk pan-

tvåhundra år en vasallstat till mongolerna och döptes 1721 om till Ryska imperiet av tsar Peter, som också lade beslag på namnet Kyivriket. Katarina den Stora utropade imperiet till dess efterträdare. 2022 utropade Putin Ryssland som enda arvtagare till Kyivriket. [Red.]

⁶³ Vi publicerar detta skamliga dokument ”in extenso”.

H M Tsaren har förlidna maj 18/30 (1876) beslutat påbjuda:

1. Att inom Ryska imperiets gränser under speciellt tillstånd av den högre administration ansvarig för trycksaker förbjuda alla böcker eller skrifter publicerade utomlands på Lill-Ryskt idiom.

2. Tryckning och utgivning inom Imperiet av originalverk eller översättningar till detta idiom förbjuds med undantag av a) historiska dokument eller betydelsefulla sådana, b) litterära arbeten, under förutsättning att ursprungsverkens ortografi upprätthålls och att litterära arbeten inte kommer att tillåtas i annan form än med den normalt accepterade ryska ortografin. Publicering av litterära verk kommer bara att tillåtas efter att manuskriptet först granskats.

3. Förbjudna är också alla teaterpjäser och konferenser hållna på detta idiom samt publicerandet av musikaliska texter på detta idiom.

Chef för Förvaltningen av tryckt verksamhet.

Grigorjev.

Mychajlo Drahomanov, *Ukrainsk litteratur förbjuden av Rysslands regering*. Rapport presenterad vid litterära konferensen i Paris, 1878.

rysk uppfattning och förespråkade en slavisk federation som ett fritt Ukraina skulle vara en del av.

Den ryska regeringen upptäckte snart existensen av detta Brödraskap och grep Sjevtjenko, som deporterades till Sibirien i många år och förbjöds att skriva. Kulitj och Kostomarov förhindrades att bo i Ukraina. Men deras idéer försvann inte, de inspirerade 1860-talets ukrainska patrioter, framför allt de ungdomar som ägnade sig åt folklig undervisning. Men de idéerna var allt annat än revolutionära och inför repressionen, i synnerhet 1876 års lag, avsåg sig de ukrainska ledarna sina politiska ideal och kapitulerade för tsarismen över hela linjen.

M Dragomanov, professor vid universitetet i Kyiv och den främste av ledarna för 1860-talets ukrainska rörelse, emigrerade till Schweiz, där han ägnade sitt liv åt Ukrainas befrielse.⁶⁴

Förgäves manade han sina landsmän att bekämpa tsarismen, ge ut revolutionära ukrainska tidningar i det fria Galizien och sprida dem runt om i det ryska Ukraina. Men hans maningar hörsammades inte. De ukrainska ledarna i Ryssland fortsatte bara att överlämna ukrainska manuskript till censuren och gång efter annan vägrade regeringen att trycka dem. Nyckelordet var "Gå regeringen till mötes". De godkända ukrainska ledarna skickade rapporter till Sankt Petersburg och bad om regeringens tillstånd att få ägna sig åt folklig undervisning och försäkrade samtidigt att en sådan eftergift skulle försvaga de revolutionära delarna av den ukrainska rörelsen och få den att helt hålla sig inom lagens ramar. De förklarade också att den politiska kampen skulle överlämnas åt ryssarna i Ryssland medan ukrainarna skulle inskränka sig till folklig undervisning och avstå från allt som hade med politik att göra.

Trots de borgerliga ukrainarnas undfallenhet fortsatte tsarismen kallblodigt och ihärdigt att förfölja varje uttryck för ukrainsk nationalitet, hur harmlös den än kunde förefalla. På konserter fick ukrainska sånger framföras i fransk översättning.

Det hela ledde till att den borgerliga ukrainska rörelse, som hoppades på en konstitutionell regim för att kunna organisera en pånyttfödd nation, tvingades in i en situation där all aktivitet och alla politiska initiativ blev resultatlösa. Denna borgerliga rörelse var främmande för massorna och reducerad till ytterst harmlösa uttryck; ett sådant var utgivning av en tidning på ryska i Kyiv och inriktad på ett ukrainskt förflutet.

Den borgerliga ukrainska rörelsen utmärktes, och detta i allra högsta grad, av något som den hade gemensamt med alla andra borgerliga rörelser i förtryckta nationer. Rörelser som inte kunde ta till sig något av vad som präglade de borgerliga revolutionerna i Västeuropa. De representerade *medelklassens* intressen, stod för en principlös politik av kompromisser med de existerande staterna och utgjorde en faktor som banade väg för kapitalistisk utveckling i förtryckta nationer. De stora imperiernas centralism kunde visserligen fördröja utvecklingen men slutligen ändå inte hindra upprättandet av nationer.

Revolutionen 1905 drev Ukraina ur passiviteten. Tiden före revolutionen, under seklets första år, spelade en stor roll. Från 1800-talets sista decennium hade arbetarnas strejkrörelse skapat stora förhoppningar bland ukrainska intellektuella. Det hade dels att göra med rysk socialistisk litteratur, dels Drahomanovs revolutionära arbeten. Ungdomen började upprört ta avstånd från den taktik de gamla ledarna för den ukrainska rörelsen använt sig av. På universitetet i

⁶⁴ Mychajlo Drahomanov (1841-1895) var ett framträdande namn i det hemliga sällskapet Hromada i Kyiv. Efter att ha avskedats från sin position vid universitetet i Kyiv 1875 flyttade han till Genève, där han bildade *Hromada* (Samfundet), den första moderna ukrainska politiska tidskriften tillsammans med Serhii Podolynskij och Mychailo Pavlyk. Tillsammans bildade de Genève-kretsen som kom att bli embryot till ukrainsk socialism. Påverkade av namn som Owen och Proudhon förespråkade Drahomanov en agrar socialism och ett federalistiskt system av självstyrande samhällen och regioner. Hans idéer fick stor betydelse för den ukrainska politiska rörelsen i Galizien och även för populisterna i det av Ryssland styrda Ukraina. Hans insatser hade stor betydelse för den ukrainska rörelsen i början av 1900-talet. [Red.]

Charkiv, där lärarnas historiska och etnografiska studier utgjort grunden för den ukrainska rörelsen 1860, uppstod vid sekelskiftet, nu bland studenterna, en energisk grupp revolutionära och socialistiska ukrainare som 1900 bildat Revolutionära ukrainska partiet. Det skulle innebära starten för en ny period för rörelsen i Ukraina.

Partiet bröt fullständigt med alla traditioner hos de gamla ledarna för den ukrainska rörelsen. Man påbörjade aktivitet direkt bland folket och använde sig av den rikliga litteratur som utgetts i österrikiska Ukraina. Denna litteratur smugglades kilovis in i Ryssland och spreds därefter snabbt i hela Ukraina. Tidningarna och broschyrerna väckte stort intresse bland de arbetande och möttes av entusiasm. Att för första gången få läsa den socialistiska sanningen på sitt eget *muzjik*-mål gladdede dem. Ukrainas revolutionära parti (RUP) var först med att öppet och tydligt bryta mot dekretet från 1876 om förbud mot trycksaker på ukrainska.⁶⁵

Även om RUP genom sitt arbete bland bönderna bröt med traditionen hos de ryska socialdemokraterna, som vid denna tid inte var intresserade av de arbetande på landsbygden utan enbart industriarbetarna, följde man inte narodnikernas taktik och gav ständigt en *klass-karaktär* åt propagandan när man riktade sig till bönderna och organiserade strejkrörelsen där.⁶⁶ På det området hade RUP betydande framgångar och det var till stor del tack vare dem som strejkrörelsen i guvernementen Poltava och Charkiv blev ett förebud om revolutionen i Ryssland.

Ukrainas revolutionära parti var socialistiskt. Men man var det inte teoretiskt eller programmatiskt, även om man strax före revolutionen också verkade bland städernas arbetare. En andra konstituerande kongress för partiet hölls 1905 och antog då de tyska socialdemokraternas maximalistiska Erfurtprogram. Man krävde långtgående demokratisk autonomi för området inom Ukrainas etnografiska gränser med rättigheter för de nationella minoriteterna på territoriet att utvecklas fritt. Principen om nationell organisering byggde på den österrikiska socialdemokraternas organisatoriska modell.⁶⁷

Taktiskt intog Ukrainas revolutionära parti samma hållning som vänstern inom den ryska socialdemokratin (bolsjevikerna) och bytte namn till Ukrainas socialdemokratiska arbetarparti, det namn man bär än idag och som författarna till detta brev är medlemmar av.

Den unga socialistiska rörelsen i Ukraina spelade en mycket viktig roll i det nationella uppvaknandet. Rörelsen har kopplat samman frågan om nationell frigörelse med alla problem som rör proletariats frigörelse, den har höjt denna fråga till en nivå där den inte går att lösa på annat sätt än genom demokratisk kamp och utvecklingen av klassmotsättningarna i det ukrainska samhället. Den ukrainska socialismen har byggt på den orubbliga sanningen att arbetarklassen i alla nutida befrielseörelser, politiska som nationella – där feodala stater omvandlats till moderna kapitalistiska – är den enda revolutionära och demokratiska kraften. Detta är i grunden vad som sker med den socialistiska rörelsen i Ukraina som utvecklas skuldra mot skuldra med arbetarrörelsen i Ryssland.

Den borgerliga rörelsen i Ukraina valde en helt annan väg. Under förberedelserna, när de revolutionära krafterna höll på att organisera sig, bildade den borgerliga ukrainska rörelsen,

⁶⁵ Begreppet *muzjik* betyder bonde, i synnerhet under den förrevolutionära tsarismen. [Red.]

⁶⁶ Narodniki, *narodnitstvo*, av "Narod" – folket eller nation, också kända som poplistor, var en radikal rörelse som uppstod efter Krimkriget. Huvudinslagen i ukrainsk populism var federalism, frigörelse för bönderna och erkännande av det ukrainska folkets kulturella särart. Bönderna sågs som huvudkraften för förändring. Ukrainska populister var också kända av sina samtida som ukranofiler, de mest kända av dem var Volodymyr Antonovytj och Mychajlo Drahomanov. ([Red.]

⁶⁷ Socialdemokratiska arbetarpartiet i Österrike (SDAPÖ) bildades 1889 men vid kongressen i Wimberg 1899 fick man en federativ struktur som blev känd som "lilla internationalen" där nationella partier som det ukrainska, polska, tjeckiska, italienska, slovenska och ungerska beviljades ökad autonomi. [Red.]

som föraktfullt avvisade socialismen, förvisso två liberala partier (demokratiska och radikala), men båda upplöstes i slutet av revolutionen.

1905 började den första öppet ukrainska tidningen utges i Ryssland och även om den förbjöds (trots den växande pressfriheten i ryska imperiet) kunde en mer eller mindre fri ukrainsk press existera från 1906, även om censuren ställde till med större problem för den än för den ryska pressen.

1906 var reaktionen tillbaka och den socialistiska rörelsen försvagades i Ryssland i allmänhet och Ukraina i synnerhet. Däremot stärktes den borgerliga rörelsen i Ukraina avsevärt och drog nytta av de rättigheter som revolutionen åstadkommit och som den inte gjort något för att tillskansa sig. Hösten 1906 uppstod en bred rörelse bland ungdomen med målet att nationalisera⁶⁸ den högre undervisningen och en namnsamling fick över tiotusen underskrifter.

Det ledde till att den ukrainska rörelsen var indränkt i borgerliga idéer, socialismen förlorade sin tidigare attraktionskraft och den partipolitiska debatten avtog. De borgerliga partierna slogs samman till ett enda och förklarade 1907 att deras tidningar inte längre skulle ägna sig åt någon inbördes kamp, socialistiska journalister uppmanades också att ansluta sig för den gemensamma saken.⁶⁹ En majoritet tackade ja till detta.

Den ukrainska rörelsen hade ändå nått sådan styrka under revolutionen att den var representerad av två stora grupper med progressiv inriktning i de båda första dumanerna. Dessa grupper hamnade under inflytande från de borgerliga partierna utan att ändå vara några direkta representanter för dem. Lagen av den 3 juni 1909 som begränsade väljarnas rättigheter tillämpades på ett sådant sätt i Ukraina att det inte längre fanns några ukrainska deputerade i duman. I övrigt försvagades den socialistiska rörelsen hela tiden. Socialistiska intellektuella gick i stor omfattning över till den borgerliga rörelsens led, som efter att reaktionen slutligen segrat gått med på principen om "begränsade intressen", dvs man upphörde helt och hållet att driva politiska krav. Den borgerliga rörelsen var hela tiden inriktad på *samarbete*, där medelklassen skulle enas kring inhemska intressen och bilda utbildningsorgan vars framsteg hela tiden hindrades av regeringen. Förutom denna snäva hållning spirade också en modernistisk tendens på det litterära området inom den borgerliga rörelsen. Den strävade efter att befria sig från reglerna i den gamla ukrainska "demokratismen" och hyllade individualismen med ett extremt och ogenerat hat mot socialismen.

Dessa båda nya dag hos den borgerliga rörelsen i Ukraina bidrog till att sänka nivån på dess idéer som sakta förlorade i skärpa. Man återgick till en form av aktivitet som använts den mörka perioden under andra halvan av artonhundratalet. Återigen underkastade man sig fullständigt tsarismen i syfte att försonas och komma överens med den. Regeringen återgick för sin del till gamla vanor och för att slå sönder den ukrainska rörelsen stängde man av minsta anledning utbildningsinstitutionerna och hindrade den ukrainska pressen att nå ut på landsbygden genom förföljelse av tidningsprenumeranter. Den kände ministern Stolypin, som mördades i Kyiv, sade att "de nationella och poetiska strömningarna inom den ukrainska rörelsen är nu så lika varandra att det är omöjligt att se någon skillnad på dem" och att också

⁶⁸ Med "nationalisering" menar "Jurkevitj" sådant som användning av ukrainska språket i skolorna. [Red.]

⁶⁹ Ukrainas demokratisk-radikala parti (UDRP /URDP Ukrainiska revolutionära demokratiska partiet) - var ett liberalt parti bildat 1905 genom en sammanslagning av Ukrainas demokratiska parti och Ukrainas radikala parti. Det bestod främst av medlemmar av intelligentsian. Programmet talade för en demokratisk konstitution och förordade en "socialistisk ordning". Hälften av den ukrainska gruppen i den ryska statsduman tillhörde UDRP, i andra duman, 1907, anslöt sig inte de fjorton ukrainska socialdemokraterna till gruppen. I början av 1908 föll UDRP samman och många av dess medlemmar, som också tillhörde de ryska kadeterna, anslöt sig till dejt hemliga sällskapet Ukrainiska progressiva. [Red.]

de mest harmlösa organisationerna på utbildningens område var ”motståndare till staten” eftersom de ”arbetade för att utveckla revolutionära strömningar vid det ryska folkets bröst”.⁷⁰ Stolypins uttalande kom samtidigt med ett cirkulär riktat till provinsguvernörerna där dessa beordrades att vägra registrera ukrainska utbildningsorgan vilket följdes upp med ökad repression, som regeringspressen betecknade som ”ord på guldvåg”.

Men den borgerliga ukrainska pressen visade stor likgiltighet för den utvecklingen. Den publicerade artiklar där det gjordes gällande att regeringen ”inte förstått” rörelsen och den ukrainska frågan; att den inte förstod dess betydelse ur kulturellt perspektiv, trots att pedagoger runt om i världen insett att det var nödvändigt att bedriva undervisning på modersmålet. Det var bara den ryska regeringen, som vägrade gå med på vad hela världen insett, hindrade utbildningen av det ukrainska folket, i strid mot allmänintresset och egenintresset, och handlade som om det rörde sig om ett misstag. Som svar på dessa påståenden, som upprepades med förvånansvärd envishet, satte tsarismen oupphörligt in nya repressiva åtgärder, vilket ökade den ukrainska borgerliga pressens vädjanden. Ryska liberaler var positiva till detta eftersom de hade blivit alltmer chauvinistiska under reaktionens förlopp

I den situationen stod ukrainsk socialdemokrati maktlös, även om dess press fortsatte att existera och protestera mot den borgerliga politiken. Men med tanke på det låga antalet arbetarorganisationer (Kyiv, Katerinoslav, Charkiv) och den nästan totala bristen på intellektuella var det svårt för oss, trots alla våra ansträngningar, att bryta det borgerliga inflytandet över politiken och som slutligen ledde till en total och skamlig bankrutt.

Bankrutten inleddes under kriget. Tsarens regering, som siktade på att erövra österrikiska Ukraina och befria de ”ryska” galizierna, undertryckte *all* ukrainsk press från allra första början.⁷¹ Man stängde nästan alla ukrainska skolinstitutioner (i ett läge då nästan alla ändå redan var stängda) och arresterade och deporterade de mest kända ukrainska politiska figurerna. Läget var oklart fram till slutet av 1914, men i början av 1915 förbjöd generalguvernören i Kyiv alla trycksaker på ukrainska språket plus användningen av ukrainsk ortografi. Det sägs att regeringen betraktade detta förbud som motsvarande ett återinförande av 1876 års dekret, som man inte glömt bort och fortfarande höll för giltigt. Hur som helst hade två år av hård kamp pågått och alla försök att återuppliva den ukrainska pressen hade resulterat i fiasko.

Det enda organ som i någon mening representerade Ukrainas värld i Ryssland och inför utländsk press var tidningen *Ukrainskaja zjizn*, som gavs ut på ryska i Moskva. Dess krigsrapportering var opolitisk med en lojalistisk-patriotisk hållning gentemot Ryssland.⁷²

Sålunda var den ukrainska rörelsen i Ryssland lämnad i sticket. Stormakternas blodiga konflikt på territorium tillhört Ukrainas folk hade förvandlat hela det österrikiska Ukraina

⁷⁰ Pjotr Stolypin, Rysslands premiärminister, mördades i Kyiv den 14 september 1911 (1 september enligt den gamla kalendern)l [Red.]

⁷¹ Från augusti/september 1914 till mitten av 1915 ockuperade den ryska armén det av Österrike styrda Ukraina. Ukrainska organisationer, publikationer, skolor och kyrkor förbjöds. Massarresteringar och deportationer förekom, judiska organisationer förbjöds och den 27 september iscensatte ryska soldater en pogrom i Lviv då fyrtiosju personer dödades. [Red.]

⁷² *Ukrainskaja zjizn* (Ukrainskt liv) var en ryskspråkig tidning utgiven i Moskva mellan 1912 och 1917. Redaktör för den var Symon Petljura (1879-1926), medlem av USDRP. Den fungerade som inofficiellt organ för Moskvaavdelningen av det hemliga sällskapet Ukrainska Progressiva. I juli 1914 publicerade Petljura en artikel med kritik av den ”österrikiska inriktningen” och som beträffande den ukrainska befolkningen förklarade: ”Må den förbli ståndaktig och trygga enheten mellan Ryssland och dess olika befolkning – i synnerhet rörande den akuta lösningen av nationella frågor, exempelvis den ukrainska frågan”, ”Viyna I Ukrayintsi”. Symon Petljura, *Ukrayins'ka suspil'no-poltychna dumka v 20 stolitti: Dokumenty i materialy*, T 1 T Hunchak, Suchasnist', 1983, s 207-10. [Red.]

och en del av det västliga ryska Ukraina till ett ruinlandskap. Förutom det hade kriget riktat ett hårt slag mot den ukrainska frihetsrörelsen och smulat sönder alla dess erövringar både kulturellt och politiskt.

II

Kriget gjorde att socialistisk medvetenhet hamnade i skuggan. Och demagogiska uppfattningar för att inför massorna dölja krigets verkliga syfte fick nu fäste även bland en del socialister. Den officiella socialismens företrädare gjorde inget för att för det folk som skickats till slakt avslöja de avskyvärda underströmmarna i europeisk diplomati. Snarare gjorde man de skamliga idéerna till sina egna och satsade all sin energi, hela sitt anseende, på att tjäna regeringens sak.

Men omfattningen av sammanbrottet för socialisterna i Ententens länder är stor, tänk bara på deras hållning till despotins Ryssland och den roll dess barbariska regering är tänkt att spela i ”frihetskriget”. Om vi bortser från Belgiens och Serbiens öde, som de allierade arméerna planerar att fullt återställa, återstår bara, efter allt vidlyftigt tal, Polen att befria för tsarens regeringar och dess allierade. Storhertig Nikolaj Nikolajevitjs manifest sägs utgöra den bas på vilken Lag och Rättvisa ska återupprättas.⁷³

Det blinda och gränslösa förtroende som demokratierna i Ententen uppvisar för löftena från det ryska självhärskardömet kan förefalla paradoxalt, rent av omöjligt att tro på, men har dessvärre framgått alltför tydligt för att kunna ifrågasättas. Den uslaste regimen i Europa har plötsligt, enligt demokratierna i Ententen, blivit den ridderlige försvararen av hela den slaviska rasen, allt det elände den ryska regeringen genom seklerna utsatt Polen för är plötsligt bortsopt. Nationernas fängelse, som Ryssland ofta kallats, har vunnit till sig alla dem i Frankrike och England som så gärna talat om sin kärlek till de förtryckta nationerna. Haken med all denna retorik om Rysslands ädla roll är att den bakom de vackra orden döljer simpelt erövringsbegär. Ändå har den ännu inte förlorat något av sin kraft trots att den ryska regeringen gjort allt för att fläcka ett redan suspekt anseende och genom sin reaktionära politik visa tomheten i sina löften från början av kriget. Jo, förvisso öser ryska ministrar ur sig ironiska haranger om de tyskar som grundade polska universitetet i Warszawa, men deras hånfullhet blir inte mycket värd när polska deputerade i duman inte törs ta seriöst på löftena från det ryska självhärskardömet och klandra det hyckleri som vidmakthåller gamla klyftor mellan ryska medborgare och de polacker som lever i imperiet och som inte vill låtsas om den polska befolkningens missnöje.

Men socialisterna i Ententen, förblindade av sin snäva nationalism, bryr sig föga om att tsarismen svikit sina löften till Polen i början av kriget. Än mer likgiltiga är de för vad den ryska regeringen utsatt Ukrainas folk för. Allt den allmänna opinionen bland de allierade ser i självhärskardömet i Moskva är ett stort imperium, enat bakom en gemensam ras och gemensamt språk, med outtömliga reserver i manskap, vars segerrika trupper färdas som en blixtnö över avståndet mellan Berlin och Petrograd för att utdela ett dödligt slag mot den ”preussiska militarismen”. Det är ingen överdrift att säga att de allierade totalt missförstått Ryssland och hyst stora illusioner om det moskovitiska självhärskardömet. Trots att drömmarna inte infriats, trots att det var motsatsen som inträffade, trots att Rysslands militära anseende blev rejält skakat, har Väst ändå fortsatt att betrakta Ryssland som ett enda och odelbart land vars

⁷³ I augusti 1914 utfärdade den ryske generalen, storhertig Nikolaj Nikolajevitj ett ”Manifest till den polska nationen”, som riktade sig till det polska folket. Manifestet utlovade enande av polska länder under den ryske tsaren och beviljade autonomi, samt religiös frihet, språkliga rättigheter och självstyre till dem som levde under ryskt, tyskt och österrikiskt välde. Denna strategiska deklaration syftade till att säkra polskt stöd och uppslutning under kriget. [Red.]

territorium befolkas av en enda stor ”rysk” nation. Glädjeyttringarna i den socialistiska pressen i Frankrike när ryska trupper erövrade Galizien och Bukovina måste upplevas för att kunna tas på allvar. De såg den händelsen som en triumf för det moskovitiska imperiet, att Ryssland återställt sin nationella enhet. Ukrainarna i Österrike betraktades av de franska socialisterna som kort och gott ”ryssar” på andra sidan gränsen. Den engelska pressen, av alla politiska kulörer, som före kriget ägnat långa artiklar åt den ukrainska frågan valde nu att tiga om tsarismens förbrytelser i Galizien. Först efter de ryska truppernas nederlag i österrikiska Ukraina gjorde socialisterna inom Ententen en något strängare bedömning av Petrogradregeringens skandalösa uppträdande i i Galizien och Bukovina. Men den bedömningen berodde på annat än försvar av det Ukraina som förötts och ödelagts av barbarerna österifrån. Om Ryssland kritiserades för sitt agerande i Galizien, som den liberale deputeraden Maklakov så berömt betecknat som en skandal av europeiska mått, berodde det bara på att dess brutala politik lett till dess militära nederlag.⁷⁴ Men det som drabbade det stackars Ukraina, attackerna på dess folks rättigheter, lämnade socialisterna inom Ententen helt oberörda.⁷⁵

De allierades tystnadskultur i den ukrainska frågan gav den ryska regeringen fria händer i kampen mot den nationella rörelsen i Ukraina, samtidigt som rörelsens möjligheter till motstånd mot den moskovitiska förtryckaren försvagades. Politikerna i ryska Ukraina hade alltid betraktat Galizien som ett landområde där ukrainska folket kunde åtnjuta frihet. De kände till vilka satsningar tsarens regering gjort för att erövra österrikiska Ukraina, de kände till hur Moskvas agenter försökte sprida korruption för att nå sitt syfte och en gång för alla göra slut på det ukrainska hotet. Ändå avstod man redan i förväg från allt motstånd och tröstade sig, under hotet från järnnäven, med illusionen om att om det heliga moder Ryssland annekterade Galizien skulle den ryska regeringen tillåta samma konstitutionella garantier för hela Ukraina som det österrikiska Ukraina åtnjutit under Habsburgarna. Priset för den illusionen skulle bli högt, inte en enda protest förekom och ukrainarna i Ryssland fann sig dömda till rollen av tysta, passiva vittnen till eländet för det ukrainska folket på andra sidan gränsen.

Dagens krig har avslöjat motsättningen mellan den borgerliga rörelsen i Ukraina och regimen i Ryssland. Utan tvivel sammanfaller vissa av den ryska diplomatins mål med det ukrainska kapitalets vitala ekonomiska intressen. Ukraina med sin bördiga jord är ledande inom ryskt jordbruk, varje år exporteras enorma mängder spannmål utomlands. Enligt ryska ekonomer har Rysslands ekonomiska centrum under en tid övergått från norr till söder, dvs till Ukraina. Den unga ukrainska bourgeoisien kan därmed inte förbli likgiltig till frågan om fri passage till

⁷⁴ Vasilij Maklakov, en av ledarna för det ryska konstitutionella demokratiska partiet (Kadeterna), var deputerad i statsduman. Efter att till en början ha stött kriget blev han senare en högljudd kritiker när Ryssland drabbats av bakslag. Han hade en nyckelroll i bildandet av Progressiva blocket, en koalition av grupper i duman som motsatte sig regeringens sätt att sköta kriget. [Red.]

⁷⁵ Här är det av värde att framhålla att efter den ryska arméns framgångar i Mindre Asien hamnade Armeniens frihet på dagordningen. Ett möte anordnades av Anatole France i Paris den 10 april där representanter för regering och parlament högtidligt lovade det armeniska folket fullständig frihet som erkänsla för dess engagemang bakom de allierades sak. För att förstå bräckligheten och den ringa betydelsen av dessa löften, som i andra sammanhang vägdes emot av den franska regeringens uppslutning bakom den ryska tsarismens intressen räcker det med att påminna sig vad representanten Miljukov uttalade inför duman den 11 mars 1916 rörande armenierna: ”Armenierna och dess folks öde”, sade han, ”är oss lika kärt och en hjärtefråga för oss som det vi känner för alla folk som lidit medan de kämpat tillsammans med oss. Dessvärre finns det orsaker att tro att *det som hänt Galizien kan upprepas i Armenien*. Vi kan se att folk börjar vara värdslösa med egendom som ämnats av deras armeniska ockupanter. Utan att känna till skälen har den egendomen redan förklarats som statsegendom.” Hur kan man då undgå att bli häpen över Anatole Frances ord på mötet att de allierade arméerna ”kämpar för rättvisa och frihet”?

Medelhavet. Men det högsta målet för all rysk imperiepolitik är att ha herraväldet över Bosporen.

Men den ryska regeringens mål stannar inte där. Bortsett från planerna rörande Konstantinopel vill självhärskarna i Moskva erövra Galizien och Bukovina för att kunna göra sig kvitt den ukrainska nationen. Det leder till att tsarens regering, som vill bli herre över Konstantinopel, ställer sig själv och sin storas armé till förfogande åt det ukrainska kapitalets ekonomiska intressen. Den kraftfulla framstöten mot Österrike har därför inget annat syfte än att erövra österrikiska Ukraina och utgör därmed ett hot mot Ukraina som nation. Att skapa hinder för landets nationella återfödsel är en attack på ekonomiska framsteg samtidigt som man offerar det ukrainska kapitalets vitala intressen och den koloniala status som Ryssland reducerat Ukraina till förblir intakt. Tsarismen fullbordar därmed en dubbel uppgift: å ena sidan skyddar man kapitalets ekonomiska framväxt i Ukraina, å andra sidan äventyrar man själva dess framtid genom attacken på Galizien, som man alltid kommer att betrakta som sitt eget Piemonte.

Konstantinopel och Galizien, rysk imperialism och ukrainsk frihet, det är de motsättningar som historien ställer den ukrainska bourgeoisien inför och som denna försöker lösa genom att förråda sina nationella mål. Bourgeoisien överger hellre målet med ett fritt och oberoende Ukraina än lockbetet med växande rikedomar. Passiv och apatisk inför det stora moskovitiska imperiet försöker den närma sig det, redo att gå med på varje form av kompromiss, foga sig i de stränga kraven från erövraren och bödeln. Och för att våra läsare ska bilda sig en sann uppfattning om denna slavmentalitet tar vi oss friheten att citera ett stycke hämtat ur *Ukrainskaja zjizn*, den enda tidskrift som fortsätter att komma ut sedan all ukrainsk press förbjudits i början av kriget:

Ukrainarna kommer inte att låta sig luras [skriver denna tidning inte utan stolthet] av skumma manövrer eller någon slags utländsk provokation. In i det sista kommer de att fullgöra sina plikter. Det kommer de att göra inte bara som soldater på slagfältet mot dem som ställt till med kriget och kränkt alla mänskliga rättigheter, utan även som vanliga civila, som uppmanas att *bidra efter bästa förmåga till den stora uppgift som ankommer den ryska armén*.⁷⁶

Det förefaller utsiktslöst att fastställa karaktären på denna ”stora uppgift” som den ukrainska bourgeoisien framhåller som sin samhällliga plikt. Konstantinopel eller Galizien? Vi ukrainska socialister har ett helt annat mål. I Ukraina är socialdemokratins uppgift att åter väcka till liv de utsugnas socialistiska medvetande för att få dem att förstå motsättningen mellan de egna klassintressena och den ukrainska imperialismens aggressiva ambitioner. Det enda adekvata socialistiska svaret är en omfattande kamp mot militarismen i Ukraina, oavsett om den kallas ”ukrainsk” eller ”rysk”. En seger för demokratin är under kapitalismen enda räddningen undan massakrer och imperialistiska krig. Det förfärliga krig som drabbat världen måste få de ukrainska arbetarna att inse att den egna nationella bourgeoisien håller på att offra den ukrainska demokratin och ge den ryska regeringen rätt att bli herre över Ukraina och hålla fast det i nationellt och politiskt slaveri.

Men det pågående kriget har fört politiker från centralmakterna i kontakt med den ukrainska frågan. Och medan den allmänna opinionen inom Ententen tigit om alla tecken på nationellt liv i Ukraina, och rent av förnekade existensen av någon ukrainsk fråga, har folk i Österrike och Tyskland uttryckt stora sympatier för den ukrainska frågan, tidningarna har ägnat långa artiklar åt den, alla talade om den. Alldeles i början av kriget bildades till och med ett förbund med namnet ”Unionen för Ukrainas befrielse”. Den skapades av några f d socialister, med rysk-ukrainsk bakgrund, som gjorde anspråk på att representera den ryska delen av Ukraina gentemot centralmakternas regeringar. Det var tack vare detta något solkiga stöd som

⁷⁶ ”Kriget och ukrainarna”, *Ukrainskaja zjizn*, n° 7, Moskva.

representanter för "Unionen för Ukrainas befrielse" kunde fara på en propagandatur till Turkiet och Bulgarien och försöka övertyga dessa länder om att ingripa i striderna på Centralmakternas sida under tal om hjälp till det förtryckta Ukraina. Den sortens ekonomiska stöd gjorde det möjligt för unionens företrädare, som agerade som betalda agenter åt Centralmakterna, att sprida krigshat i Turkiet och Bulgarien.

Unionen stärktes av den positiva reaktion den fick av politiker i österrikiska Ukraina. Det är förklaringen till att i Österrike (Galizien och Bukovina) tillhör alla ukrainska partier samma organisation av "österrikisk inriktning" – medan den "ryska inriktningen" är utbredd bland ukrainarna i Ryssland.⁷⁷ Men medan lojaliteten till Ryssland hos den ukrainska befolkningen, som förföljs och korsfästs av de moskovitiska självhärskarna, bara är rent formell, har den ukrainska lojaliteten på andra sidan gränsen, genom de konstitutionella banden till Donaumonarkin, antagit aggressiva militaristiska former präglade av propaganda för krig mot Ryssland, i förhoppningen att det ska leda till uppkomsten av ett fritt och oberoende Ukraina.

Likväl hindrade inte de konstitutionella garantier som rutenerna åtnjöt i Österrike polackerna från att ta den ukrainska befolkningen under sin politiska och administrativa kontroll, med tyst medgivande från regeringen i Wien. Men de österrikiska ukrainarna glömmer den verkligheten på grund av upphetsningen kring kriget: de trodde att Centralmakternas enda syfte med detta krig var att befria Ukraina och de ställde allt sitt anseende, allt sitt mod, till den österrikiska imperialismens förfogande. Till exempel trodde de att tvåtusen ukrainska frivilliga, enrollerade i den österrikiska armén under Wien-regeringens illvilliga överinseende, stupade för Ukrainas självständighet. Men det mest avskräckande är den energi och entusiasm som ukrainsk-österrikisk socialdemokrati uppåddat för att sprida dessa militaristiska idéer, de ukrainska socialisternas knäfall för borgerliga politiska partier och som till och med sträckt sig till att de socialistiska organisationerna gått samman med sina klassfiender.

De senaste händelserna har emellertid börjat så frön av tvivel bland de österrikiska ukrainarna beträffande värdet av detta program. Territorierna i ryska Ukraina, med en befolkning på drygt två miljoner och ockuperade av den österrikiska armén, har på order av regeringen i Wien ställts under polsk och tysk förvaltning. Den senare har utan hänsyn till ukrainarnas legitima missnöje bl a satt igång med att grunda polska skolor och valt att använda ryska i administrativa sammanhang i stället för ukrainska. Detta exempel, bara ett i mängden, bekräftar rykten som cirkulerar om att Centralmakternas regeringar slutit ett hemligt avtal rörande återupprättande av Polen. Det sägs att Polen, genom detta avtal, skulle knytas till Österrike-Ungern som en tredje del av Habsburgs krona och att det skulle inkludera, förutom den forna polska staten Litauen, Vitryssland och de ukrainska staterna Volyn, Podilija och Galizien.⁷⁸ Självklart väcker en sådan lösning av den ukrainska "ombildningen" viss oro bland österrikiska ukrainare som tillsammans med litauer, vitryssar och vissa delar av ryska

⁷⁷ Högsta ukrainska rådet bildades den 1 augusti 1914 av de största partierna i Galizien: Nationella demokratiska partiet, Ukrainas radikala parti och USDP. Rådet förklarade att "Segern för den österrikisk-ungerska monarkin kommer att vara en seger för oss". 1915 ombildades det till Allmänna ukrainska rådet i Wien och förordade att ukrainska områden under ryskt styre skulle bilda en självständig stat, medan de som befann sig under österrikiskt styre skulle tillerkännas autonomi inom en enad ukrainsk region. [Red.]

⁷⁸ Den 5 november 1916 utfärdade de tyska och österrikisk-ungerska imperierna "Tvåkejsar-deklarationen", som proklamerade bildandet av "Kungariket Polen" ur forna polska territorier inom Ryska imperiet. Deklarationen gjorde ukrainska ledare i Österrike besvikna. Bara två månader tidigare hade de fått veta att Kronrådet, under kejsar Frans Josef I:s ordförandeskap, beslutat att dela Galizien efter kriget och förena den östra delen med Volynien som en autonom ukrainsk provins. Bildandet av en påsk stat var främst tänkt att öka den tyska arméns anseende bland de polska trupperna. Och nu fastslog den österrikiske kejsaren Galiciens "speciella" status, som i själva verket gjorde att ukrainare i väst hamnade under polskt styre, en åtgärd som ukrainska representanter betraktade som ett sätt att stadfästa deras koloniala ställning. Ukrainas parlamentariska representation i Österrike förklarade den 7 november 1916 att Ukrainas folk aldrig skulle gå med på att underkasta sig polskt styre. [Red.]

Ukraina skulle bli dömda till rollen som marionetter i händerna på mäktiga grannar som ett återskapat Polen. Denna skamliga roll som destruktiv del av den nya staten går inte särskilt väl ihop med drömmen om ett fritt Ukraina. Dessutom är ukrainska Galizien fixerat vid hoten om annektering till Ryssland. De hoten skapar stor oro bland ukrainarna i Österrike.

Ändå fortsätter de österrikiska ukrainarna att ge sitt stöd till ”Unionen för Ukrainas befrielse”. Det tjänar bara till att skapa oreda kring den ukrainska frågan, som ytterligare skadas av att Unionens verksamhet fått ett kyligt mottagande i ryska Ukraina. Vår tidnings avslöjanden om de skamliga planer ”Unionen för Ukrainas befrielse” ruvar på och dess finansiella tillgångar, som bygger på hemliga fonder från Centralmakterna. Bland delar av den franska pressen och, framför allt, den ryska, har det gjorts till förevändning för att skrämja folkopinionen med högljudda utfall om ukrainarnas ”förräderi” och som fått den ukrainska bourgeoisien att förklara sig lojala med de moskovitiska självhärskarna.

Unionens verksamhet har ändå haft en del positiva resultat. Den måste ges äran för det intresse för den ukrainska frågan som visats av kretsar inom militär, regeringen och pan-germanska grupper i Tyskland och, inte minst, av anhängarna av öppet krig mot Ryssland.

Rörelsen leds av den tyske journalisten P Rohrbach, välkänd utomlands och den mest framstående medarbetaren i *Osteuropische Zukunft*, utgiven i München av en sammanslutning av klubbar som nyligen bildats under namnet ”Ukraina” med syfte att bidra till det landets ”befrielse”.⁷⁹ Bakgrunden till den rörelsen kan hittas i de ekonomiska motsättningarna mellan Ryssland och Tyskland, som i Tyskland gett upphov till ett våldsamt hat mot Ryssland. Några storkapitalister och militära ledare som stöder rörelsen ser det som nödvändigt för det imperialistiska Tyskland att krossa Ryssland, till och med till priset av ett nytt krig i framtiden. Om Tyskland nöjde sig med att erövra Polen skulle Ryssland inte vara tillräckligt försvagat ur militär och ekonomisk synvinkel. För att avgöra frågan för gott måste Tyskland ta sig an den största frågan, Ryssland måste med vapenmakt bli av med sin rikaste koloni – områdena på Svarta havs-kusten, dvs Ukraina.

De territorier som då ”befriades” skulle utgöra en självständig stat, där tyskt kapital skulle dominera. Det stämmer att en del av imperialismens profeter, som Kleinoff, redan nu ser med viss oro på en sådan stat. De befarar att den oklara nationella karaktären hos den ukrainska societeten skulle utsätta den för intriger och avund från mäktiga grannar. Men de andra företrädarna för expansion, de mest aggressiva och energiska som Rohrbach, tycker sig se en brist på nationellt medvetande hos den ukrainska societeten, vilket skulle gynna Tysklands ”civilisatoriska” roll och gratis förse de sunda delarna av Europa med ”en europeisk furste, skolor, finanser, ingenjörer, bankirer, generaler och ministrar”.⁸⁰

Självklart skulle inte tyska demokrater medverka till den sortens ”befrielse”. Den ukrainska förespråkaren för sådan tysk ”civilisatorisk” verksamhet har redan kritiserat tysk socialdemokrati för dess likgiltighet för den ukrainska frågan och för att inte vilja kännas vid hela politiken med annektering. Och det stämmer att den socialistiska pressen i Tyskland inte berört den ukrainska frågan särskilt mycket.

Som rysk-ukrainska socialister, trogna den revolutionära socialismens principer, kan vi inte annat än applådera denna inställning från tysk socialdemokrati, dvs från minoriteten som för en beslutsam kamp mot tysk imperialism. Att avslöja krigshetsarnas verkliga avsikter för

⁷⁹ Paul Rohrbach (1869-1956) var en tysk statsvetare och expert på östeuropeiska frågor. Han var för att västliga territorier skulle avskiljas från det ryska imperiet och ledde fram till 1926 det tysk-ukrainska sällskapet. Under Weimar-republiken lämnade han de pan-germanska åsikterna, anslöt sig till det liberal-demokratiska partiet i Tyskland och blev kritiker av nazismen. [Red.]

⁸⁰ ”Durch die Ukraine”, *Hilfe*, n° 36, 1915.

massorna är den verkliga uppgiften för socialister. Och när en revolutionär minoritet inom tysk socialdemokrati för en skoningslös kamp mot den pan-germanska klickens av "frälsare" och avslöjar deras planer på annektering ger de också värdefullt moraliskt stöd till ukrainsk demokrati.

För ukrainarna föreföll tanken på rysk erövring av Galizien och Bukovina värre än att Österrike skulle annektera ryska territorier i Ukraina (men inte till Polen), vilket innebär att det i kolonialpolitiken finns former av mycket brutal expansion och andra som är mindre brutala, men det råder inget tvivel om att all expansionism leder till brutalitet. De börjar med export till det befriade landet av "europeiska furstar, ministrar, generaler och bankirer" och slutar med import av modernt slaveri för den inhemska befolkningen. Därför måste demokraterna bland de förtryckta folken med all kraft motsätta sig falskspelet och hyckleriet från apostlarna för kapitalistiskt stråtröveri, eftersom det bara handlar om att byta herrar, inte löser den nationella frågan och orsakar nya internationella motsättningar och massakrer.

Med största energi måste vi motsätta oss intrigerna av europeiska statsmän som försöker dölja sina expansionistiska idéer bakom löften om politisk självständighet för de förtryckta nationaliteterna. Genom sådana svekfulla löften lurar borgerliga politiker massorna och får dem att tro att blodbadet på slagfälten i Europa ska skapa underverk. Dessvärre har de förtryckta folken, alltför upptagna av minnet av sina lidanden, en benägenhet att lyssna till dessa falska profeter som lovar en ny vår för folken som mirakulös följd av deras militära framgångar. Polens, Ukrainas och andra folk hyste i början av kriget stora förhoppningar, de var offer för en form av allmänt delirium och såg på de krigförande staterna med en form av vördnad.

Helt klart ligger en del av skulden för denna avskyvärda kampanj hos den borgerliga nationella rörelsen bland de förtryckta folken. Vi har redan pekat på denna rörelsens fixering vid de omedelbara intressena och dess iver att skapa vinster åt den nationella kapitalistiska bourgeoisien. Om demokrater kan hoppas att det nationella uppvaknandet ska leda till ökad politisk frihet, om arbetarklassen ser sådana konstitutionella framgångar som en viktig början till att kunna förverkliga sin önskan om social rättvisa är den nationella pånyttfödelsen för bourgeoisien bara ett sätt att nå politisk och samhällelig makt för egen del och öka utsugningen av arbetarna.

För den demokratiska rörelsen och arbetarklassen är det nationella uppvaknandet en ren och ädel idé, en källa till entusiasm och energi. För bourgeoisien däremot är nationell befrielse som vilken affärssuppgörelse som helst, en satsning som kan ge vinst. Eftersom borgerliga politiker saknar ett nationellt ideal tvingas de ägna sig åt demagogiskt tuggande av fraser för att undergräva massornas vaksamhet, avleda uppmärksamheten och förråda de nationella strävandena.

Det är den borgerligt nationella rörelsens dekadens som förklarar hur politikerna i österrikiska Ukraina agerar. Från allra första början av kriget har de helt struntat i de verkliga känslorna i ryska Ukraina, där man är främmande för alla separatistiska planer och i stridernas tumult har de tänt facklan om ukrainskt oberoende – bara för att kunna lysa upp vägen till Kyiv för de österrikiska arméerna. Men om man ser objektivt på den nationalistiska föreställningen, som är en sidoshow till det verkliga imperialistiska dramat, kommer man att inse att när Österrike talar om självständighet för Ukraina är det inte någon befrielse av folken i Ukraina det handlar om, utan ett sätt att tända elden för tysk kapitalistisk exploatering av Ukraina och själva kunna värma sig vid den.

Vi är alla överens om att folken kan åtnjuta de bästa möjligheterna till politisk, ekonomisk och social utveckling när de organiserats i en fri och självständig stat. Men om inte den friheten och självständigheten bara ska bli en illusion, i en tid då demokratin spelar en så

viktig roll, måste en stats oberoende uppstå genom egna ansträngningar. Det ukrainska folkets strävan efter att återskapa en egen stat kommer inte att stå på solid grund om inte den ukrainska nationen visar sig stark nog för att dra fördel av situationen och leverera ett avgörande slag samtidigt mot Österrike-Ungern och Ryssland och upprätta ett fritt, självständigt och demokratiskt Ukraina genom sin egen kamp. Därmed kommer den ukrainska demokratin att tvingas till en desperats kamp inte bara mot Ententen utan även mot Centralmakterna, dvs mot hela Europa.

Genast framgår det oerhörda i ett sådant scenario. Det räcker med att inse att för en så kolossal uppgift måste den ukrainska demokratin ha en mäktig armé, organiserad på modernt vis. Men ingen förtryckt nation under dominans av stora centraliserade makter klarar av att upprätta en egen armé utan att först vara organiserad som stat och eftersom det utan stat inte kan finnas någon nationell armé blir följden att nationellt oberoende, de förtryckta folkens dröm, inte ser ut att kunna förverkligas för närvarande när den kapitalistiska världen är massivt militariserad på jakt efter sina imperialistiska mål. Alla försök till nationalistiska separatistiska rörelser leder i dag till nederlag, mer eller mindre fullständigt. De är dömda att spela med i de stora europeiska staternas spel, tappar sin demokratiska prägel och hamnar i tveksamma äventyr.

Man skulle kunna säga att frågan om nationella krig, som så engagerade Europa under det gångna seklet redan då, knutna till imperialistisk politik, på 1900-talet hade avförts från den europeiska demokratins agenda och i synnerhet det vi nu är vittnen till. När vi väl insett att krig idag inte kan lösa den nationella frågan, att tvärtom de annekteringar som sannolikt följer i dess spår kommer att ge upphov till nya internationella komplikationer, om vi godtar idén att de stora kapitalistiska staternas utveckling mot centralisering av militär makt helt utesluter möjligheten av att demokratiska separatistiska rörelsen skulle få bilda nya nationalstater, om vi för ett ögonblick lämnar därhän scenariot med krig och reser den nationella frågan i hela dess omfattning måste slutsatsen bli att lösningen på den frågan *är kampen för total demokratisering av staterna, att till demokratiska landvinningar föga kampen för decentralisering i syfte att befria de förtryckta folken, skapa enighet mellan dem och bana väg för klasskamp mot imperialism och militarism.*

Visserligen kan vi inte, i propagandan för de förtryckta folkens befrielse, bortse från att deras fullständiga frigörelse och verkliga enighet bara är möjlig under socialismen, då grunden för allt nationellt förtryck – samhällets indelning i klasser – kommer att försvinna. Men det går inte att avsäga sig uppgiften att kämpa för reformer som också under kapitalismen kan ge nationaliteterna ökad frihet för nationell utveckling och bekämpa nya annekteringar och militära äventyr.

Därför måste den socialistiska Internationalen framför allt se upp med *det ryska imperiet* som hittills utgjort den mest reaktionära regim och genom sin omfattande och allsmåktiga byråkrati innebär ett allvarligt hot mot europeisk demokrati. Det vore ett misstag att tro att störtandet av tsarismen på något grundläggande sätt kommer att förändra Rysslands politiska anlete. Den ryska bourgeoisins reaktionära tendenser å ena sidan, arbetarklassens svaghet och böndernas oerhörda tyngd å den andra, bidrar inte till att inge förtroende för någon verklig politisk frigörelse i det ryska imperiet.

Om fransk centralism, skapad av kungamakten under *l'ancien régime*, under hela 1800-talet förblev ett hinder för framgångsrika revolutioner, är det än farligare att hysa illusioner om rysk centralism, som den ryska bourgeoisien efter tsarismens fall kommer att ta över arvet efter. I stället för att mildra centralismen kommer den ryska bourgeoisien att ge den ny kraft med den moderna byråkratins principer och utvidga dess maktbas. I det ryska imperiet, befolkat av hundratals olika nationaliteter, kommer den ryska bourgeoisien att hitta ett nytt

verksamhetsfält och med centralistiska metoder försöka russifiera alla dessa nationaliteter. Tsarismens russifiering stötte alltid på patrull på grund av Rysslands låga kulturella nivå och siktade på en mycket liten del av befolkningen genom att den ryska statens möjligheter var mycket begränsade. De allmänna framstegen kulturellt och i skolgång som är att vänta i ett fritt Ryssland kommer att ge bourgeoisien nya möjligheter till russifiering. Bourgeoisien kommer, så att säga, demokratisera metoderna för assimilering, utvidga dem till alla områden av livet och göra nationellt förtryck mer metodiskt och påtagligt.

Det sägs ofta att kaos och motsättningar mellan olika nationaliteter är något som präglar Österrike och ändå, i ärlighetens namn, måste det påpekas att den enda stora stat bestående av olika nationaliteter som klarat av att ge dem stora möjligheter till utveckling är Österrike. Och om Ryssland hittills inte präglats av stora nationella konflikter, om det, för att tala med den ukrainske poeten Sjevtjenko, "från Moldavien till Finland råder tystnad i Ryssland" så beror denna tystnad enbart på den tsaristiska centralismens förtryck och att nationaliteterna i Ryssland är oorganiserade, omedvetna och befinner sig – så att säga – i en molekylär stat. Men frihetens ankomst i Ryssland kommer med säkerhet att bidra till att nationaliteterna börjar organisera sig och strida med varandra. Den ryska revolutionen har redan gett folken i Ryssland frihetens hägring och stimulerat framväxten av nationell medvetenhet och nationella rörelser. När den politiska frihetens timma är slagen i Ryssland kommer konflikterna mellan olika nationaliteter i Österrike, mellan sju små nationaliteter, att vara en barnlek jämfört med den stora strid som kommer att äga rum i Ryssland när tsarismen väl fallit.

Även om tsarismen som sådan bara förfogat över begränsade möjligheter till assimilering har den genom århundradena lyckats skapa grunden åt den ryska bourgeoisien, som med all säkerhet kommer att veta att använda centralismen, röra upp nationella känslor och förgifta hela samhället. Den nationella kampen i det ryska imperiet kommer att driva ut bourgeoisien i febrila imperialistiska projekt för om den har herraväldet utanför landets gränser kommer att stärka dess makt innanför. Det räcker med att erinra sig den lust till erövring som ryska liberaler gav prov på under detta krig för att förstå att bourgeoisien när den väl fått makten kommer att driva på militarismen till det yttersta och omvandla "Stor-Ryssland" från fantasi till en förfärlig verklighet.

Om reaktionärerna i Ryssland och Tyskland bestämmer sig för att inte förlänga konflikten för att i stället vända hatet mot England kommer antagonismen mellan rysk och rysk borgerlig imperialism bara att intensifieras och hota Europa med nya konflikter i framtiden. Socialist-internationalen måste ta hänsyn till allt sådant. Precis som Första internationalen och alla demokrater i Europa stod bakom Polens befrielse från det ryska oket är vi förvissade om att Ukrainas befrielse kommer att vara fältropet för Tredje internationalen och de proletära socialisterna i Europa i deras kamp *mot rysk imperialism*.

Ukrainarna utgör en nation, som i Ryssland befolkningsmässigt bara överträffas av ryssarna själva. Det är orsaken till att den ryska regeringen betraktar alla ukrainska organisationer eller föreningar som strävar efter att utbilda folket som hot mot den allmänna ordningen och rysk enhet. Det är också orsaken till att tyska imperialister, som är ute efter att besegra Ryssland, vill skilja Ukraina från Ryssland och skicka "en europeisk furste till Kyiv". Det råder inget tvivel om att Ukrainas nationella pånyttfödelse kommer att slå sönder "Rysslands" enhet och förstöra imperiets imperialistiska styrka. Ryska liberaler har klart insett detta och siktar på att göra vissa eftergifter åt den borgerliga rörelsen i Ukraina på det kulturella området, de har också ifrågasatt Ukrainarnas rätt att ställa politiska krav och stött tsarismens anti-ukrainska politik.

Vi har redan haft tillfälle att visa hur den ukrainska rörelsen försvagats av den allmänna hatstämning som rått. Den passivitet och lydnad som legat den ukrainska bourgeoisien så varmt om hjärtat under kriget har också genom omständigheternas makt trängt in bland folket.

Därför vänder vi oss, som socialdemokrater i ryska Ukraina, till den internationella socialistkonferensen och manar den att ta upp den ukrainska frågan i debatterna om det internationella läget och förutsättningarna för en kommande fred samt i en resolution uttala nödvändigheten av Ukrainas befrielse. Ett sådant uttalande från representanterna för revolutionär socialism skulle inte bara vara ett viktigt stöd för all vår socialistiska och antimilitaristiska propaganda bland den ukrainska arbetarklassen, utan också uttryck för den nya Internationalens objektivitet och höga målsättningar. När tsarismen krossats, när den socialistiska rörelsen i Ukraina kan utvecklas fritt, då kommer det stöd som den unga socialistiska Internationalen idag ger den ukrainska socialismen för alltid att utgöra ett exempel på internationell socialistisk solidaritet för den internationella arbetarklassen.

Sammanfattningsvis uppmanar vi den andra internationella konferensen att:

Mana arbetarklassen till kamp för förtryckta nationers frigörelse genom revolutionär handling mot centralismen i stora stater som består av olika nationaliteter samt rikta denna maning till de proletära socialisterna i Ryssland, önska dem framgång i kampen mot tsarismen med målet att politiskt befria Ryssland och erövra demokratiska rättigheter och självbestämmanderätt för de förtryckta nationerna.

Protestera mot Tsarrysslands planer på att annektera österrikiska Ukraina (Galizien och Bukovina) eftersom en sådan annektering skulle leda till att alla politiska och nationella rättigheter i denna provins skulle upphöra och leda till ännu hårdare förtryck av hela den ukrainska nationen. Samt bekämpa tsarismens planer på att kväva Ukrainas pånyttfödelse genom att kräva demokratisk autonomi för Ukraina inom Rysslands etnografiska gränser.

Med socialistiska hälsningar

Från chefredaktören för den socialdemokratiska tidningen *Borotba*,

L Rybalka

Lästips

Artiklar:

[Intervju med en ukrainsk socialist](#) (Om bl a debatten mellan Jurkevitch och Lenin)

Zbigniew Marcin Kowalewski: [Erövringen av Ukraina och den ryska imperialismens historia](#)

Hanna Perechoda: [När bolsjevikerna bildade en sovjetrepublik i Donbass](#) och [Bolsjevikerna och frågan om östra Ukraina \(1917-1918\)](#)

Perechoda/Pozjidajev: [Debatt om Lenins skrifter i den nationella frågan](#)

Louis Proyect: [Ukraina bakom dimridåerna](#)

Stephen Velychenko: [Rödmålad imperialism och nationalism](#) (bokutdrag)

På engelska:

Lev (Yurkevych) Rybalka: [The Russian Social Democrats and the National Question](#) (1916)

Andrij Karpenko: [Lenin's Theory of the National Question and its Contradictions](#)

Böcker:

Marko Bojuncun: *The Workers' Movement and the National Question in Ukraina 1898-1919* (2022)

Stephen Velychenko: *Painting Imperialism Red: The Ukrainian Marxist Critique of Russian Communist Rule in Ukraine 1918-1925* (2015).